

สภาพทั่วไป และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ทำให้เข้าใจในสภาพการตั้งที่อยู่อาศัย และภูมิศาสตร์ของชุมชน รวมถึงวิถีชีวิตตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันซึ่งถือเป็น “เอกลักษณ์ของชุมชน” การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ค่านิยม และความเชื่อของชุมชน ที่มีต่อหมู่บ้าน ถือเป็น “กลไก” การควบคุมชุมชนในการดำเนินชีวิตภายใต้การเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ซึ่งคล้ายกับความหมายของคำว่า “เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของเมือง” ที่ประสงค์ ได้ให้ความหมายว่า ลักษณะเฉพาะตัวอันเกิดจากภาพรวมของการรวมกันขององค์ประกอบชุมชนเมือง ได้แก่ ธรรมชาติ มนุษย์ สังคม สิ่งปลูกสร้าง และโครงข่ายคมนาคม รวมทั้งปัจจัยทางสถาบันหลักต่างๆ ได้แก่ การปกครอง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมวิทยาและวัฒนธรรม ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของการตั้งถิ่นฐาน จนเกิดเป็นชุมชน⁵¹ ในบทนี้จะเป็นการศึกษาองค์ประกอบของชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อทราบถึงศักยภาพ และปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และแนวโน้มต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม

4.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง

หมู่บ้านพระเพลิงมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งออกอย่างชัดเจน คล้ายกับชุมชนชนบทภาคอีสาน ซึ่งความหมายและเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คนจะส่งผ่านโดยลักษณะที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จะประสานผ่านเวลา และวิถีการดำเนินชีวิตจนกลายเป็น “เอกลักษณ์ของชุมชน” ทั้งนี้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมก่อให้เกิดลักษณะที่เป็นเฉพาะของชุมชน ซึ่งมีได้มีความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมกายภาพเท่านั้น แต่ยังคงมีประโยชน์ในด้านสังคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จนกลายเป็นกลไกหนึ่งในการรวมจิตใจของคนทั้งชุมชน เมื่อพิจารณาความหมายทางกายภาพที่สัมผัสได้ จะพบกับพื้นที่ต่างๆ ที่ซ่อนความหมายของเรื่องราวไว้ จากการสำรวจพบว่าสามารถแบ่งพื้นที่ต่างๆ ได้ดังนี้

- 4.1.1 พื้นที่ทางภูมิศาสตร์
- 4.1.2 พื้นที่ปฏิสัมพันธ์
- 4.1.3 พื้นที่ทำกิจกรรม ประเพณี และวัฒนธรรม
- 4.1.4 พื้นที่กิจกรรมทางศาสนาและความเชื่อต่างๆ

4.1.1 พื้นที่ทางภูมิศาสตร์

- ประชากร

จากการสำรวจทางประชากรของเทศบาลตำบลนกกอก(พ.ศ. 2544) หมู่บ้านพระเพลิงอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลนกกอก ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ 8 บ้านท่าน้ำซับ ต.นกกอก อ.บึงระจักษ์ มีหมู่บ้านทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมดของตำบลนกกอก จากการสำรวจพบว่าพบว่า

⁵¹ ประสงค์ เตียมอนันต์. เอกสารประกอบการเสวนาสาระวัฒนธรรมครั้งที่ 3 หัวข้อ “แนวทางการดำรงรักษาเมืองเก่า”. 28 มกราคม พ.ศ.2543, หน้า 2

ประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร (รวมในเขตเทศบาล สุขาภิบาล) ณ วันที่ : 23 ตุลาคม 2544⁵²

ชาย :	2,786	คน	หญิง :	3,085	คน
จำนวนครอบครัว :	1,305	ครัวเรือน	จำนวนหลังคาเรือน :	1,305	หลังคาเรือน
ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ :	98		คน :	ตร.กม.	
ความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ :	22		หลังคาเรือน :	ตร.กม.	
หมู่บ้านพระเพลิงมี ประชากรทั้งหมด จำนวน	400	คน			
ประชากรชาย	180	คน			
ประชากรหญิง	220	คน			
จำนวนหลังคาเรือน	200	หลังคาเรือน			

ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายมอญ แม้ว่าปัจจุบันจะไม่พูดภาษามอญ แต่คนรุ่นปู่ย่า ตายาย ก็ยังคงสืบทอดภาษามอญไว้ อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง พบว่า ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน มีที่นาเป็นของตนเอง แม้ว่าปัจจุบันรุ่นลูกหลาน ที่ได้รับการศึกษา และมีอาชีพ จะประกอบอาชีพอื่น แต่ก็ยังคงมีการทำนาที่เริ่มใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาเพื่อช่วยทุ่นแรงในการทำนา ดังนั้น บางบ้านจึงมีการจ้างทำนาเกิดขึ้น แต่ก็เป็นส่วนน้อย

- การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงเป็นครอบครัวเกษตรกรรม ทำให้การใช้ที่ดินของหมู่บ้านจากการสำรวจภาคสนาม พบว่าส่วนใหญ่แล้วจะเป็นที่อยู่อาศัย ที่ดินเกษตรกรรม และพื้นที่ราชการ เนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านที่ตั้งที่อยู่อาศัย มีลักษณะสูงกว่าที่นาโดยรอบ ดังนั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินเกือบทั้งหมดจะอยู่บนที่ดอน นอกจากพื้นที่การเกษตรเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ นางปราณีต ขาวงาม⁵³ กล่าวว่า “สมัยปู่ย่า มาตั้งที่อยู่ใหม่ๆ เพื่อบ้านส่วนใหญ่จะเลือกอยู่บริเวณที่ดอนริมน้ำ 2 ซ้างถนน (เดิมถนนเป็นดิน) เกะกันเป็นกลุ่ม ได้ยั้งข้าวแต่หลังจะเลี้ยงหมู ไก่ เป็น ก็แล้วแต่บ้านไหนจะหามา ได้ถุนบ้านส่วนใหญ่จะเลี้ยงวัว – ควาย เพราะส่วนใหญ่ทำนา เวลาฝนตกที่ก็จะชะล้างมูลสัตว์ไหลไปทางบริเวณทิศเหนือหรือทางเข้าหมู่บ้าน” ทำให้เห็นว่าพื้นที่พักอาศัยจะอยู่สูงกว่าพื้นที่เกษตรกรรม เมื่อต้องการจะสร้างที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่ทำกิจกรรมใหม่ จะต้องมีการถมที่เพื่อให้เท่ากับถนน เป็นการป้องกันการน้ำท่วม และปัญหาการระบายน้ำไม่ทันได้

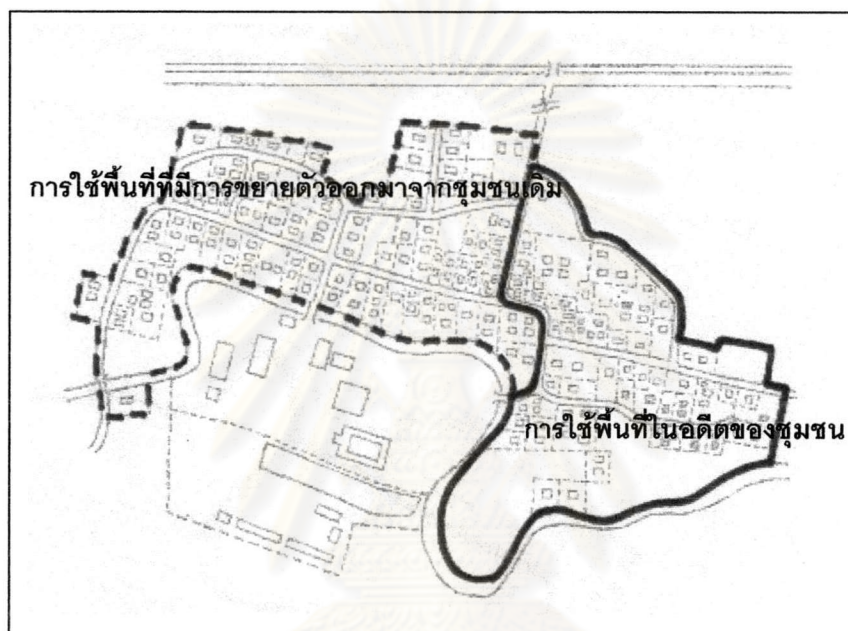
พื้นที่ทางศาสนา และราชการ พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง มีเพียงการเพิ่มจำนวนอาคารเท่านั้น เพราะความเชื่อและประเพณีของชุมชน ยังมีความเคารพและปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาอยู่อย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้พื้นที่คงอยู่ แต่อาจเปลี่ยนแปลงหน้าที่ไปบ้าง จากกิจกรรมที่เปลี่ยนไป ส่วนสถานที่ราชการมีการเพิ่มสถานีอนามัยเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

⁵² http://tambon.khonkhai.com/Detail_ABT.php?Province=นครราชสีมา&Ampure=ปักธงชัย&Tambon=นกออก&ccaatt=301406&L=1

⁵³ สัมภาษณ์นางปราณีต ขาวงาม. ผู้ช่วยกลุ่มอนุรักษ์ศิลปและสภาพแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ในการจัดแสดงหรือโชว์ต่างๆ สิงหาคม 2546.

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลต่อการใช้ที่ดินอยู่ 2 ประเภท คือ

1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน จะต้องเป็นบริเวณที่สามารถใช้ทำกิจกรรม เช่น การบูชา หรือการกราบไหว้ โดยจะต้องมีศาลปู่ตา อยู่บริเวณทางเข้าของหมู่บ้าน จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ นายกลอย เกิดมงคล⁵⁴ "ศาลปู่ตาเคยย้ายมาแล้วครั้งหนึ่ง เพราะเมื่อก่อนชุมชนไม่ใหญ่นานี้ ศาลปู่ตาจะอยู่ใกล้เข้ามาในหมู่บ้านกว่านี้ พอหมู่บ้านขยายตัว ทำให้มีการย้ายศาลให้ออกไปเป็นบริเวณปัจจุบัน เพื่อให้ครอบคลุมและคุ้มครองคนในหมู่บ้าน พื้นที่ที่ยังเท่าเดิม คือให้สามารถทำกิจกรรมได้" แม้ว่าศาลปู่ตาปกติแล้วจะไม่ทำการย้าย แต่เมื่อการอยู่อาศัยที่เกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังมีการย้ายศาลปู่ตาก็เป็นการแสดงให้เห็นได้ถึงค่านิยมนั้น

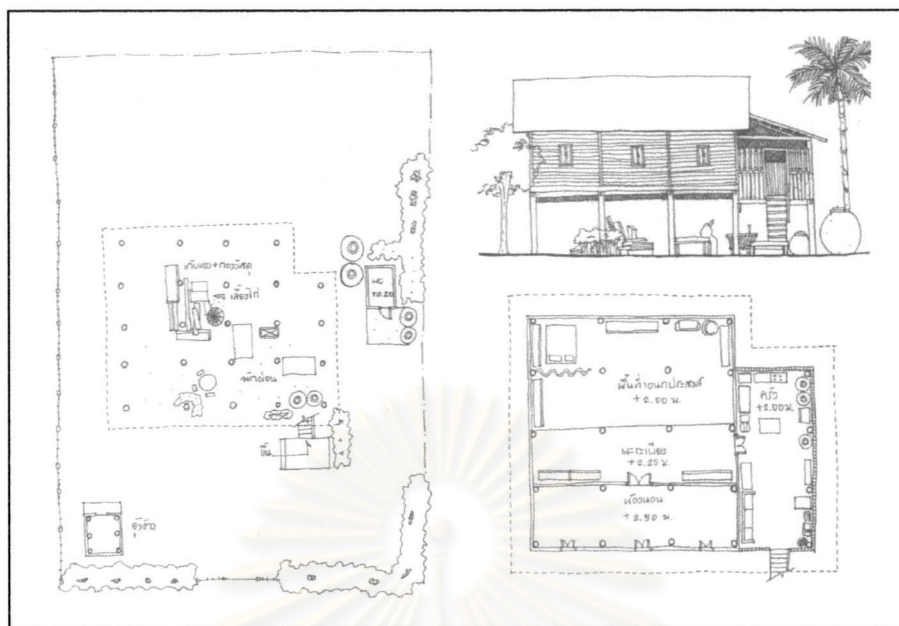

- การใช้พื้นที่ในอดีตของชุมชน
 การใช้พื้นที่ที่มีการขยายตัวออกมาจากชุมชนเดิม

ภาพที่ 4.1 แสดงการใช้พื้นที่ของชุมชนและทิศทางในการขยายตัวส่งผลต่อการใช้พื้นที่ที่มา
ภาพจากการสำรวจและการสัมภาษณ์

2. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้าน จะไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในลักษณะการใช้ที่ดิน แต่จะปรากฏในเรือนพักอาศัย สังเกตได้จากการสำรวจ จะไม่ปรากฏการตั้งศาลหรือบริเวณศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ แต่จะพบเฉพาะบนเรือนหรือการตั้งศาลผี หรือศาลบรรพบุรุษ ในห้องนอนของเจ้าของบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะถือว่าผีประจำตระกูลจะปกป้องรักษา คนที่เป็นลูกหลานเท่านั้น จึงมีการกราบไหว้ และทำพิธีกรรมต่างๆ เฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้น มักจะอยู่ในบริเวณที่มืดซิด อย่างห้องนอนของเจ้าของบ้าน

⁵⁴ สัมภาษณ์นายกลอย เกิดมงคล. ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านพระเพลิง กรกฎาคม 2546.

ภาพที่ 4.2 แสดงการใช้พื้นที่บริเวณบ้านและชั้น 2
ที่มา ภาพจากการสำรวจและการสัมภาษณ์

- การเข้าถึงและการสัญจร

เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตภาคอีสาน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วตั้งที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำ ด้วยเหตุผลเดียวกัน คือ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน มิใช่เพื่อการสัญจรเหมือนในภาคกลาง ดังนั้น การคมนาคมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการสัญจรทางบก ไม่ว่าจะเป็นทางเท้า ทางเกวียน จนถึงทางรถยนต์ ที่ตอบสนองการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบัน จากการสำรวจหมู่บ้าน มีการตั้งชุมชนอยู่ห่างจากถนนสายหลัก ทำให้ไม่มีการจราจรพลุกพล่านนัก จนเมื่อ องค์การบริหารส่วนตำบลนอกออกได้งบประมาณในการสร้างถนน⁵⁵ ในการตัดถนนผ่าน จากถนนสายปัทมรังษี - ปราจีนบุรี ผ่านหลายหมู่บ้านในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลนอก เพื่อเชื่อมกับอำเภอโชคชัย พบว่า ทำให้เกิดการจราจรจากหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งการจราจรในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

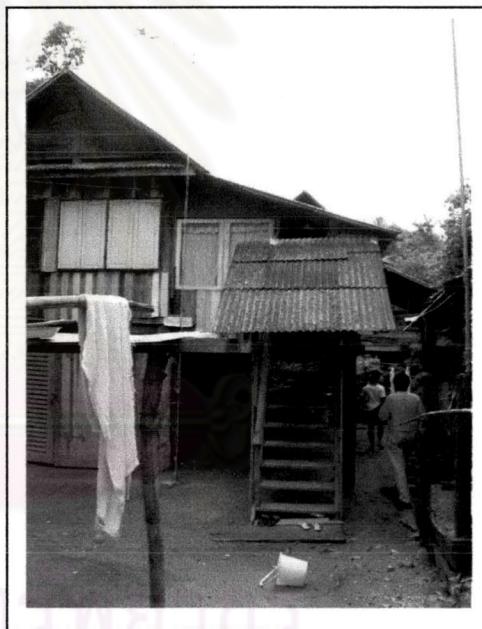
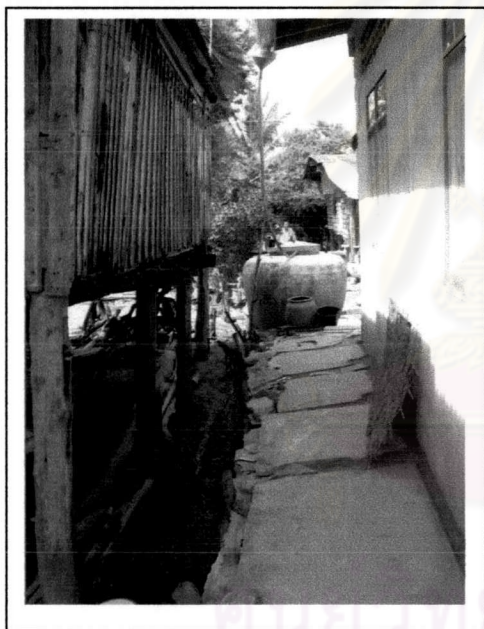
1. รถประจำทางขนาดเล็ก สายปัทมรังษี - นครราชสีมา เข้ามาในหมู่บ้าน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนในหมู่บ้าน ที่ทำงานและศึกษาในอำเภอเมืองนครราชสีมา แต่จะวิ่งวันละประมาณ 2 เที่ยวต่อวัน คือ ขาออกตอนประมาณ 7.00 นาฬิกา และขาเข้าประมาณ 17.00 นาฬิกา ในแต่ละวันรถโดยสารวิ่งวันละ 2 เที่ยว จึงไม่เป็นปัญหาการจราจรแก่หมู่บ้านมากนัก
2. รถโดยสารขนาดใหญ่จะแบ่งสายวิ่งเป็น 2 ทางคือ
 - วิ่งจากอำเภอเมือง ผ่านถนนสายปัทมรังษี - ปราจีนบุรี ไปยังอำเภอต่างๆ ของจ.ปราจีนบุรี แต่จะไม่ผ่านถนนสายปัทมรังษี-โชคชัย ผู้โดยสารจะต้องลงบริเวณ แยกอำเภอปัทมรังษี แล้วจึงต่อรถโดยสารขนาดเล็กเข้ามาในหมู่บ้าน

⁵⁵ สัมภาษณ์นายกलय เกิดมงคล(2545)ข้างแล้ว

- วจิจากอำเภอโชคชัย ผ่านถนนสายปักธงชัย – ปราจีนบุรี แล้วเข้าไปในอำเภอเมืองนครราชสีมา ซึ่งจะ เป็นรถโดยสารขนาดเล็ก ผ่านเฉพาะหน้าหมู่บ้านเท่านั้น แต่นานๆ ถึงจะมาประมาณ ชั่วโมงละคัน

การสัญจรภายในหมู่บ้านมักจะเป็นการเดินทางในอดีตจากการบอกเล่าของชาวบ้าน พบว่า"ส่วนใหญ่แล้วก็ จะเป็นการเดินทะเลาะจากบ้านหลังหนึ่งไปอีกหลังหนึ่ง ไม่ค่อยเดินบนถนนกัน เพราะการเดินทางจากบ้านแต่ละหลังก็ เป็น การแวะพักทวยไปมาหาสู่กันเสมอ เป็นลักษณะของความเป็นบ้านใกล้เรือนเคียง บางคราก็จะเป็นการมาชุมชนเพื่อ มาทำกิจกรรมหรือ รุระ ซึ่งการเรียกจะเป็นการตะโกนหรือ ผากคนที่เดินผ่านหน้าบ้านให้บอกกล่าว ถึงบ้านหลัง อื่นๆ"⁵⁶ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะรู้จักแวะพักทวยกันเสมอ ทั้งยังเป็นการป้องกัน คนภายนอกเข้ามาในชุมชนด้วย เพราะญาติ หรือเพื่อนบ้านเท่านั้นที่จะรู้จักทางเหล่านี้ หรือจะเดินผ่าน คนภายนอกไม่รู้ทางจะเดินในหมู่บ้านบน เท่านั้น จึงเป็นที่สังเกตให้คนในชุมชนรู้ได้

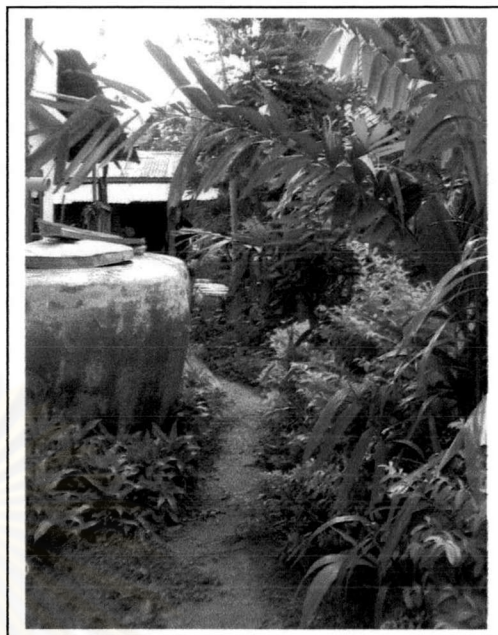
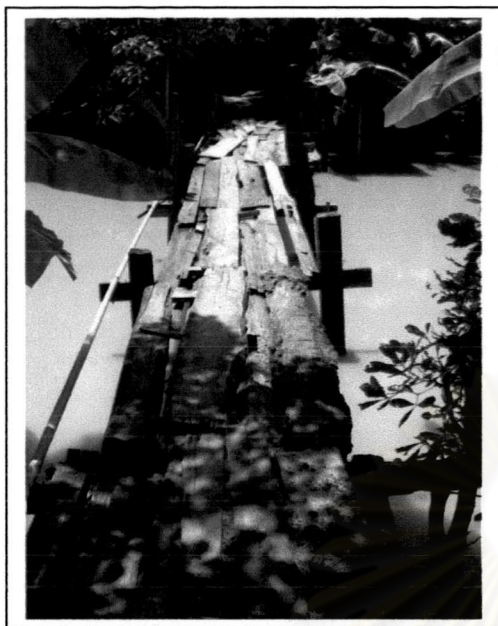
ปัจจุบัน ทางเดินระหว่างบ้านนี้ไม่ค่อยปรากฏเนื่องจากความปลอดภัย บ้านแต่ละหลังเริ่มมีรั้วรอบขอบชิด มากขึ้น ทางเดินดังกล่าวจะมีเฉพาะบางบริเวณ ที่รู้จักกันในชุมชน คนภายนอกจะไม่ค่อยรู้ ทางเดินบริเวณดังกล่าวจะ ถือว่าเป็นการรุกล้ำในพื้นที่ จะรู้สึกได้ถึงความเป็นพื้นที่ส่วนตัว

ภาพที่ 4.3 แสดงทางสัญจรภายในของชุมชน บริเวณระหว่างบ้านจากถนนสายเก่ากับสายใหม่

ภาพที่ 4.4 แสดงการสัญจรของทางเข้าบ้านกรณีที่บ้านหนึ่ง ที่อยู่ด้านในไม่มีถนนผ่านหน้าบ้าน ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2545

⁵⁶ สัมภาษณ์นายโบ พรหมราช. ชาวบ้านในหมู่บ้านพระเพลิง ที่มีเรือนพักอาศัยลักษณะเป็นกลุ่มบ้านหลายหลังในพื้นที่ เดียวกัน สิงหาคม พ.ศ.2545

ภาพที่ 4.5 แสดงทางไปวัดซึ่งเป็นสะพานข้ามคลองของบ้านนายแล นมสระน้อย

ภาพที่ 4.6 แสดงทางเดินเข้าบ้านของบ้านในชุมชน

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อ กันยายน พ.ศ. 2545.

ดังนั้น ทางสัญจรนอกจากจะมีความหมายเพื่อ การขนส่งคนจากอีกที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง แสดงถึงการเคลื่อนที่ และเพื่อการคมนาคมแล้ว ในอีกความหมายของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ทางสัญจรเป็นมากกว่าการคมนาคม แต่เป็นการเฝ้าระวัง การแบ่งแยกคนภายนอก คนภายในชุมชน ประเพณี การสื่อสาร และเป็นตัวเชื่อมบ้านแต่ละหลังเข้าไว้ด้วยกันทั้งชุมชน แต่ว่าทางสัญจรเมื่อมองจากภายนอกจะไม่เห็น แต่คนในชุมชนจะรับรู้ได้ด้วยความรู้สึก เสมือนเป็นข้อตกลงกันว่า บริเวณดังกล่าวใช้เป็นทางเดิน แม้จะไม่ชัดเจนจากสายตาคนภายนอก แต่ชัดเจนด้วยแผนที่ในใจ (Mental Map)⁵⁷ ของคนในชุมชน

- พื้นที่ว่างของชุมชน

พื้นที่ว่างของชุมชนเกิดมาจากกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ กับการดำรงชีวิตของชุมชน ทำให้เกิดพื้นที่ขึ้นมาเพื่อตอบสนอง กิจกรรมดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์กันเกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว พื้นที่ว่างจึงซ่อนความหมายต่างๆ ของชุมชนไว้มากมายตั้งแต่การเกิดจนตาย ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “Square” ของ Schulz ที่ว่าเป็นเสมือนที่รวบรวมความหมายทั้งหมดของการอยู่อาศัยตลอดจนการตั้งถิ่นฐานของชุมชนไว้ทั้งหมดใน “พื้นที่ว่างของชุมชน” จากการสำรวจพบว่า ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงมีพื้นที่ว่างแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. พื้นที่ว่างของบ้าน พื้นที่ว่างของบ้าน มักจะเป็นพื้นที่ระหว่างบ้านแต่ละหลังเป็น พื้นที่ที่เกิดจากการเว้น เพื่อเป็นทำกิจกรรมต่างๆ ของบ้านในบางครั้งก็ตอบสนองชุมชนด้วย พื้นที่ดังกล่าวเกิดจากการตั้งใจของบ้านแต่ละหลัง แบ่งออกเป็นพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

⁵⁷ Lynch, Kelvin(1960)..... ช้างแล้ว

- **เดิน** จะอยู่หน้าบ้าน ขึ้นอยู่กับว่าบ้านหันหน้าไปทางไหน ในบางกรณีกลุ่มบ้านจะมีการใช้พื้นที่ เดิน ร่วมกัน เพียงแห่งเดียว ไม่จำเป็นต้องมีเฉพาะหลังใดหลังหนึ่ง เพราะเดิน ทำหน้าที่เพื่อทำกิจกรรมที่ ต้องอาศัยความร่วมมือของเพื่อนบ้าน ทำให้เสมือนเป็นพื้นที่เชื่อมโยง คนในละแวกใกล้เคียงไว้ด้วยกัน

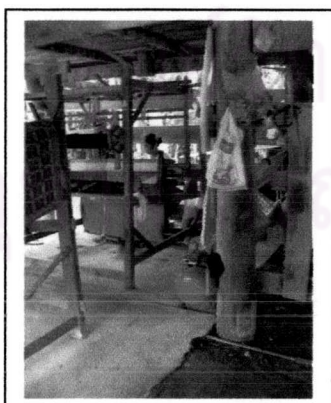

ภาพที่ 4.7 แสดงการมาทำกิจกรรมของเพื่อนบ้านในพื้นที่ “เดิน”

ภาพที่ 4.8 แสดงเดินที่ใช้ร่วมกันของหลายครัวเรือน

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2546

- **ใต้ถุนบ้าน** เป็นพื้นที่รวมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ใช้เลี้ยงสัตว์ ในอดีตชาวบ้านใช้วัวควายในการทำเกษตรกรรม ทำให้ต้องมีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่ใต้ถุนจะเหมาะที่สุด เพราะชาวบ้านสามารถดูแล และระวังได้ หากมีโจรมาขโมย แม้ว่าปัจจุบันจะหันมาใช้เครื่องจักรแทน แต่พื้นที่เลี้ยงสัตว์ใต้ถุนบ้านก็ยังมีให้เห็น และกลายเป็นพื้นที่สำหรับเก็บเครื่องจักร ใต้ถุนบ้านเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เวลาในช่วงกลางวันเป็นพื้นที่พักผ่อน เนื่องจากอากาศตอนกลางวันใต้ถุนบ้านจะมีอุณหภูมิที่ต่ำกว่าบนบ้าน หลังจากเลิกทำนาในตอนเย็น ก็มีการพบปะพูดคุยของคนในหมู่บ้าน และเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ก็จะใช้ใต้ถุนบ้านเพื่อการตกลง ประชุม หรือเตรียมการต่างๆ เช่น การทอเสื่อ การทอผ้า พื้นที่ใต้ถุนมีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย ซ้อนทับกันอยู่ เนื่องจากเป็นพื้นที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการใช้งานแต่ละประเภท ปัจจุบัน การใช้ชีวิตส่วนใหญ่ของคนในชุมชน ก็ยังคงได้พื้นที่ใต้ถุนบ้านเป็นหลัก เป็นเสมือนห้องรับแขก เพื่อตอบสนองของคนนอก และเป็นเสมือนห้องพักผ่อนของคนในชุมชนเอง

ภาพที่ 4.9 แสดงการใช้พื้นที่ใต้ถุนทอผ้า ยามว่างจากทำนา

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2546

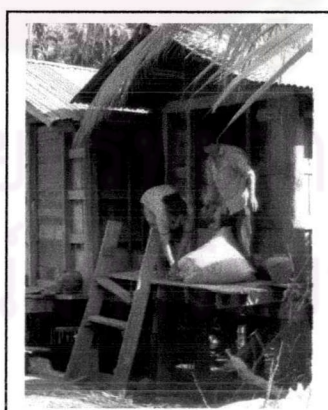
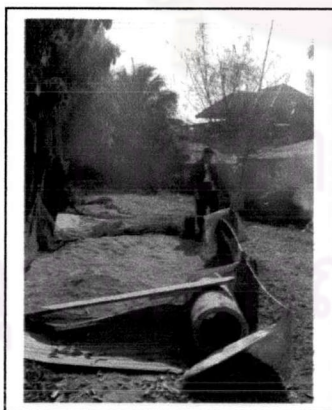
- **พื้นที่ว่างบริเวณรอยต่อระหว่างบ้าน** เดิมจะเป็นพื้นที่เอาไปปลูกพืชสวนครัวไว้ใช้ในชีวิต เช่น ต้นไผ่ ต้นหมาก กระถิน กล้วย เพราะในอดีตชาวบ้านมักจะปลูกเอาไว้แลกกับเพื่อนบ้าน หรือแม้จะไม่ปลูก ก็จะขอแบ่งหรือแลกกับอย่างอื่นแทน ปัจจุบันมีการกันรั้ว เป็นรั้วที่ไม่ถาวรก็เลยไม่ปลูกพืชสวนครัวเหมือนก่อน มีเพียงบางบ้านเท่านั้น จากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่จะปลูกไม้ประดับแทน เมื่อชาวบ้านได้รับความรู้เรื่องสุขภาพ ทำให้พื้นที่ข้างบ้านกลายเป็น ที่เก็บของ ห้องน้ำ และพื้นที่วางโถงน้ำ ที่เกือบทุกบ้านต้องมี เพราะชาวบ้านไม่นิยมบริโภคน้ำจากลำธาร นอกจากนี้ก็จะเป็นพื้นที่โล่ง บริเวณรั้ว ก็จะมีต้นหมากให้เห็นเป็นส่วนใหญ่ เพราะคนรุ่นปู่ย่า ตายาย และพ่อแม่ ยังคงนิยมทานหมากพลู

ภาพที่ 4.10 แสดงพื้นที่รอยต่อระหว่างเรือน 2 หลัง
ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

2. **พื้นที่ว่างของชุมชน** พื้นที่ว่างของชุมชนในอดีต เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น

- **ลานตากข้าว** บริเวณลานตากข้าว เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม ชาวบ้านจะมีพิธีกรรมประเพณี ที่เกี่ยวกับการลงแขก ดำนา และเกี่ยวข้าว เพื่อขอแรงคนในชุมชนมาช่วย ซึ่งเป็นประเพณีที่พบได้ในสังคมเกษตรกรรม เป็นการแสดงความเอื้ออาทร ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ของคนในชุมชนที่แสดงออกในรูปการลงแรง โดยจะใช้พื้นที่บริเวณลานตากข้าว เพื่อใช้ทำกิจกรรม ปัจจุบัน วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปทำให้ ชาวบ้านนิยมใช้รถเกี่ยวข้าว เพื่อความรวดเร็ว ในการนำไปขายและอีกส่วนหนึ่งก็จะเก็บไว้ในยุ้งข้าว ทำให้หลายครอบครัวยังคงมียุ้งข้าวปรากฏให้เห็นจนปัจจุบัน

ภาพที่ 4.11 แสดงการใช้พื้นที่ถนนเป็นลานตากข้าว

ภาพที่ 4.12 แสดงภาพการทำงานร่วมกันของคนในหมู่บ้าน ในการขนข้าวเข้ายุ้ง

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

แม้ความสะดวกรวดเร็วของเครื่องมือจะมีมาก แต่บางครั้งครบครันก็นิยมที่จะเกี่ยวข้าวและตากเอง เพื่อสำหรับใช้ในครัวเรือน เพราะรู้สึกว่าการเกี่ยวข้าวที่ตัวเองจะมีคุณภาพดีกว่าเครื่องเกี่ยวเกี่ยว “ข้าวที่ได้จากกรอเกี่ยวข้าวมันจะขึ้นเก็บได้ไม่นาน ไม่เหมือนข้าวที่เราทำเอง ตากเองมันจะแห้งสนิทไม่เป็นรา เหมือนข้าวสมัยนี้ อยากกินเท่าไรก็ดำเอา ไม่ต้องไปจ้างให้เปลืองเงิน หุงหาก็อร่อยกว่าเยอะ”⁵⁸ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านยังคงความเชื่ออยู่ ทำให้กิจกรรมตากข้าวยังมีอยู่ พร้อมกับยังข้าว

- **ลานวัด** ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ ใช้ทำทุกอย่างตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อมีกิจกรรมหรืองานก็จะจัดในวัด เพราะพื้นที่ว่างสามารถยืดหยุ่นตามกิจกรรมเหล่านั้นได้ เช่นการเล่นสบ้า งานบุญต่างๆ ในอดีตวัดเป็นสถานที่เพื่อใช้ชาวบ้านไปทำบุญ และปฏิบัติธรรมสำหรับพระสงฆ์ ทำให้คนในชุมชนมักจะให้ความเคารพกับวัด เพื่อให้เกิดความสงบ พระสงฆ์จะได้มีสมาธิ ปัจจุบันเมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้น พบว่า พื้นที่ว่างต่างๆ ถูกแทนที่ด้วยที่อยู่อาศัย ทำให้วัดเป็นสถานที่สนองกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น ในอดีตวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ปัจจุบัน วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชนเนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป แต่ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนเสมอ

ภาพที่ 4.13 แสดงพื้นที่ลานวัด ในวัดพระเพลิง

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

- **ลานหน้าโรงเรียนวัดหงส์** เป็นพื้นที่ว่างและสนามฟุตบอล อยู่ทางทิศใต้ของวัด ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสนามบอลของเด็กๆ ในชุมชนและการละเล่นต่างๆ

ภาพที่ 4.14 แสดงพื้นที่ลานหน้าโรงเรียนวัดหงส์ที่ใช้เป็นสนามเด็กเล่นของชุมชน

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

⁵⁸ สัมภาษณ์นางฉิว ชุ่มชื่นสระน้อย ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง เจ้าของร้านค้าที่เป็นสถานที่ชุมนุมของคนในชุมชน สิงหาคม พ.ศ. 2545

จากการสำรวจทางกายภาพ พบว่าที่ว่างของชุมชนในปัจจุบันยังคงมีให้เห็นได้ แต่ถูกเปลี่ยนแปลงการใช้สอยเนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง พื้นที่ว่างดังกล่าวจึงต้องปรับเปลี่ยนไป แต่เนื่องจากพื้นที่ว่างของชุมชน เป็นพื้นที่ว่างความต่อเนื่องการใช้สอย และการวางอาคารที่ค่อนข้างโอบล้อม ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความต่อเนื่องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง รู้สึกได้ถึงความเป็นชุมชนเดียวกัน

4.1.2 พื้นที่ปฏิสัมพันธ์

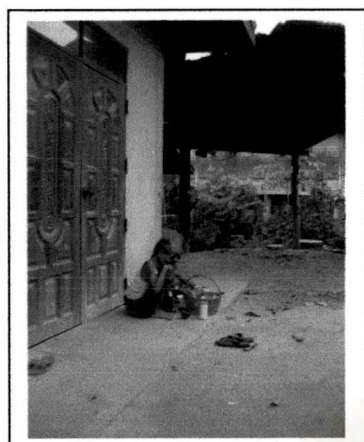
พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ในความหมายของ “Elementary interaction”⁵⁹ หมายถึง การที่คนตั้งหลักปักฐานลงในพื้นที่ที่เขามั่นใจ และทำให้เกิดการยอมรับจากสังคมหรือสภาพแวดล้อมนั้นๆ ทำให้เกิด “Place” ของตัวเอง โดยเมื่อมีการผสมผสานของ “Place” มากขึ้นก็จะเกิดพื้นที่ว่าง “Space” ซึ่งเกิดจากการอยู่อาศัยจริงของคน รวมกันเข้าเป็นโลกของชุมชน หรือ “Domain” ซึ่งภายในนั้น จะถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยเส้นทาง “Path” เส้นทางภายในโลกของชุมชน จะเป็นตัวเชื่อมพื้นที่ว่างทำให้เกิดการพูดคุย การแลกเปลี่ยนความรู้ การตกลง และการทำสัญญาต่างๆ จนกลายเป็นความสัมพันธ์ภายในโลกของชุมชน ซึ่งเหล่านี้ คือความหมายของ พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของชุมชน จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของชุมชนสามารถแบ่งได้เป็นพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

1. พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับบ้าน ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงเป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนที่เป็นเพื่อน ญาติ และพี่น้องร่วมกันตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ทำให้ “เพื่อนบ้าน” ส่วนใหญ่แล้วจะรู้จักสนิทสนมกันเหมือนญาติพี่น้อง ซึ่งความคุ้นตา คุ้นหน้ากัน เป็นเสมือนตัวเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับบ้าน ไว้ด้วยกัน พื้นที่ที่พบได้จากความสัมพันธ์นี้คือ
 - **พื้นที่ใต้ถุนบ้าน** เป็นเสมือนแหล่งความทรงจำ ของบ้านแต่ละหลัง มีเรื่องราวต่างๆ มากมายเกิดขึ้นในพื้นที่นี้”ใต้ถุนบ้าน ใช้ทำทุกอย่าง ทอผ้า ทอเสื่อ พักผ่อน เลี้ยงหลาน ทุกวันนี้ก็ยังเลี้ยงหลานใต้ถุนบ้าน เพราะว่ามันสบาย อีกรายใครไป ใครมาก็เห็นหมด คนนั้นผ่านมาก็ทัก ไม่เคยได้เหงาหรือ “ไม่เหมือนบ้านสมัยใหม่ สร้างไม่มีใต้ถุน พอตอนบ่ายก็ต้องออกมานั่งข้างนอกบ้าน แถบบอกว่ามันร้อน ทำฝาทั้ง 4 ด้าน ตอนกลางคืนมันก็มีมดขีต แต่ตอนกลางวัน เหงา ออกมานั่งนอกบ้านบ้าง หรือวะไปนั่งใต้ถุนบ้านข้างๆ ก็ดีกว่านั่งคนเดียว”⁶⁰ พื้นที่ใต้ถุนบ้านแม้ว่าบางหลังจะไม่ใช้แล้ว ถ้าให้บอกถึงเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นกับพื้นที่ ภาพต่างๆ ก็จะเกิดขึ้นมาทันที “เมื่อก่อนตอนเย็นๆ เดี่ยวบ้านนั้นบ้านนี้ก็มา นั่งคุยกัน คนไม่เคยขาดหรอก บางทีทำกับข้าวก็เอาไปแบ่งให้บ้านอื่นๆ หรือบ้านอื่น ทำกับข้าวกลิ่นหอมโชยถึงบ้านเรา.....พอตะโกนถามว่าทำอะไร.....เดี๋ยวก็มีแกงกับมาให้ชืด บ้านเราก็จะเด็ดผักมาแถมกับกับข้าวที่เขายกมาให้”⁶¹ ความสัมพันธ์ของความเป็นเพื่อนบ้านกันทำให้เกิดความผูกพัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแข่งขัน เหล่านี้ล้วน ทำให้ชุมชนรู้สึกได้ถึงความเป็นกลุ่มเดียวกัน

⁵⁹ Schulz, Nor berg (1971).....อ้างแล้วหน้า 34

⁶⁰ สัมภาษณ์นางเพียร ประกระโทก. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶¹ สัมภาษณ์นางจิว ชุมชื่นสระน้อย. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง สิงหาคม พ.ศ. 2545

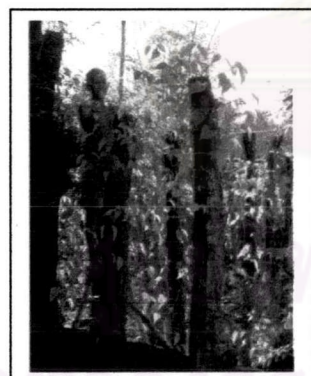

ภาพที่ 4.15 แสดงถึงวิถีชีวิตที่มีความเคยชินกับไต้ถุนบ้าน

ภาพที่ 4.16 แสดงถึงการใช้พื้นที่ไต้ถุนบ้านกับชีวิตประจำวัน

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2545

- **พื้นที่ริมรั้ว** ภายนอกเป็นเสมือนกรอบกันอาณาเขตระหว่างบ้านหลังหนึ่งกับอีกหลัง แต่ในแง่ของความทรงจำของคนในชุมชน เป็นเหมือนประตูบ้านที่เปิดต้อนรับเราเสมอไม่ว่าเวลาใด" ทั้งๆ ที่ถนนอยู่หน้าบ้าน แต่เวลาจะไปบ้านอีกหลัง กลับเดินไปในทางที่คุ้น คือจากรั้วบ้าน ผ่านไต้ถุนบ้านหลังอื่น ไปยังอีกหลังหนึ่ง กว่าจะไปยังจุดหมายได้ ก็แวะพักท่าย บางทีก็ไปไม่ถึงหรือแวะคุยกับอีกบ้านจนลืมไปเลยกว่าต้องไปอีกหลังหนึ่ง....."⁶² เหล่านี้แสดงถึงความผูกพันของบ้านแต่ละหลัง ที่ใช้พื้นที่ว่างริมรั้วเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์

ภาพที่ 4.17 แสดงภาพคนในหมู่บ้านเก็บพลู พร้อมกับพักท่ายผู้คนที่ผ่านไปมา

ภาพที่ 4.18 แสดงรั้วที่เปิดประตูต้อนรับคนเสมอ

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2546

⁶² สัมภาษณ์นางอ่า จอนโคกกรวด. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง 2 ตุลาคม 2546.

พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของบ้านแต่ละหลัง จะไม่มีพื้นที่ตายตัวว่าจะต้องเป็นบริเวณใด ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น บ้านที่หันครัวชนกัน พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ ใหญ่จะเกิดบริเวณริมรั้ว เพราะเวลาทำกับข้าวตอนเย็น จะมีการหยิบยืม แลกผักสวนครัวกันเสมอ

- พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับชุมชน กิจกรรมดังกล่าวมักจะเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร การทักทาย หรือการซื้อของชุมชน เป็นการปฏิสัมพันธ์ของคนทุกเพศทุกวัน แม้ว่าที่อยู่อาศัยจะไม่ได้อยู่ใกล้กัน แต่ก็รับข่าวสารของชุมชนจากพื้นที่ดังกล่าว จากคำบอกเล่าของคนในชุมชน กล่าวว่า “บางที่มีประกาศ ขอความร่วมมือ คนในชุมชน ก็อาศัยร้านค้านี้แหละเป็นหอกระจายข่าว” เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชน ทำให้พื้นที่นั้นๆ ดำเนินต่อไปได้จนถึงปัจจุบัน ชี้ให้เห็นถึง ความต้องการพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ที่ค่อนข้างจะเป็นส่วนตัวเฉพาะคนในชุมชน หรือการที่คนนอกต้องการทราบข่าวเรื่องราวในชุมชน พื้นที่นี้เป็นแหล่งข้อมูลได้ พื้นที่ดังกล่าวจากการสำรวจพบว่ามี 2 แห่ง คือ ร้านค้าและถนน

- ถนน เป็นพื้นที่ว่างที่ใช้เชื่อมระหว่างบ้านหลายๆ หลังของทั้งชุมชนให้เกิดเป็นความสัมพันธ์เดียวกัน รวมทั้งทำให้ชุมชนเกิดการเคลื่อนไหว การสื่อสารระหว่างบ้านแต่ละหลังในชุมชน ถนนนอกจากเป็นเส้นทางคมนาคมแล้ว ถนนยังเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ คือเมื่อผ่านบ้านใครก็จะมีกระตือรือร้นคุยกัน ถามข่าว ทำให้ถนนเป็นเสมือนพื้นที่เชื่อม (Linkage) ความสัมพันธ์ ถนนของชุมชนมีลักษณะเป็นถนนสายตรง มีบ้านเรือนหันหน้าเข้าหากันทั้ง 2 ฝั่ง และโดยเฉพาะในช่วงเช้าและเย็น ชาวจะใช้ถนนเป็นพื้นที่สำหรับตักบาตร พบปะกันก่อนออกไปทำงาน ช่วงหลังจากไปทำงานแล้วก็จะเป็นการพูดคุยกัน โดยจะใช้พื้นที่หน้าบ้าน

ภาพที่ 4.19 แสดงพื้นที่ถนนเป็นพื้นที่ค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ และการสื่อสาร

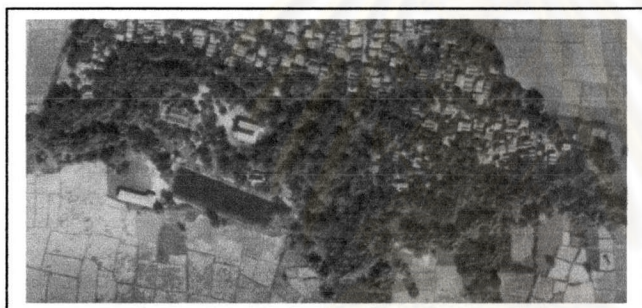
ภาพที่ 4.20 แสดงการใช้ถนนเป็นมากกว่าการสัญจร

ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

- **พื้นที่ร้านค้า** เป็นศูนย์รวมการค้าขาย และบางทีเป็นจุดหมายของการเคลื่อนที่ของคนในชุมชน ชาวบ้านที่เป็นแม่บ้านในตอนกลางวัน นอกจากได้ดูแลบ้านแล้ว ก็จะออกมาทานอาหาร หรือนั่งเล่น บริเวณร้านค้าของชุมชน พื้นที่ชุมนุมของชุมชนจะมีอยู่หลักๆ คือ 4 แห่ง (ดูภาพที่) แห่งแรกจะเป็นร้านค้าภายนอกหมู่บ้านบริเวณทางเข้าชุมชน เป็นที่พักคอยรถโดยสาร ที่ชาวบ้านและวัยรุ่นจะรวมตัวกัน เพราะเป็นพื้นที่ก่อนเข้าไปในเมือง และร้านค้าอีก 3 แห่ง แบ่งเป็นร้านค้าทางทิศตะวันตก ที่เป็นแหล่งรวมของคนในหมู่บ้าน

ทิศตะวันตก ส่วนร้านค้าฝั่งทิศตะวันออก ก็เป็นแหล่งรวมคนในฝั่งตะวันออก โดยการรวมตัวกันของคนในชุมชน เนื่องจากถนนในหมู่บ้านเป็นถนนที่ยาวจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก และการวางบ้านก็ตามถนน ทำให้ความยาวของถนนมีมาก พื้นที่ชุมชนจึง เป็นจุดๆ กระจายทั้งหมู่บ้าน

- พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน วัดพระเพลิงมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน รวมทั้งเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในการประชุม หรือทำกิจกรรมอื่นๆไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของชุมชน หรือกิจกรรมระหว่างชุมชน พื้นที่วัดเป็นสถานที่รองรับการปฏิสัมพันธ์ วัดจะมีทางเข้าอยู่ 3 แห่งจากชุมชน ส่วนใหญ่แล้วการตกลงพูดคุย จะมีลักษณะเป็นทางการ คนจำนวนมาก และต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่ วัดตอบสนองความต้องการส่วนนี้ได้ ในอดีตวัดเป็นพื้นที่พูดคุย และปฏิบัติธรรมของคนแก่คนเฒ่า หลังจากทำบุญเสร็จแล้ว ก็จะนั่งคุยกันได้ ภายในวัดจะมีศาลาอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่ริมน้ำ เนื่องด้วยบรรยากาศที่ร่มรื่น และสงบ จึงไม่ค่อยมีเด็กๆ มาวิ่งเล่น เพราะถูกผู้ใหญ่สั่งสอนไว้ถ้าเข้ามาวัดต้องเคารพพื้นที่ไม่ทำเสียงดัง นอกจากมีกิจกรรมอื่นใดที่วัดก็จะสนุกรสนามกันตามโอกาส ปัจจุบันพื้นที่วัดก็ยังเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของชุมชน แต่พื้นที่ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน เหมือนในอดีต ส่วนใหญ่ก็จะใช้ลานโล่ง บริเวณวัดทำกิจกรรม โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นบริเวณใดบริเวณหนึ่ง

ภาพที่ 4.21 แสดงขอบเขตการใช้พื้นที่วัดในอดีต

ภาพที่ 4.22 แสดงขอบเขตการใช้พื้นที่วัดในปัจจุบัน

ที่มา ภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร ปีพ.ศ. 2518 และ 2543

4.1.3 พื้นที่ทำกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิงเดิมเป็นคนมอญ ที่อพยพมาอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา บริเวณอำเภอปักธงชัย และกระจายกันออกไปตามลำพระเพลิง ทำให้กิจกรรมหรือประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน ยังคงมีการปฏิบัติอยู่ จนปัจจุบัน แม้ว่าบางกิจกรรมจะไม่ใช่ที่นิยม แต่ก็ถือว่ายังคงมีร่องรอยการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมปรากฏให้เห็น จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ทำกิจกรรมของชุมชนแบ่งได้ เป็นข้อๆ ดังนี้

1. พื้นที่กิจกรรมในบ้าน จากการสำรวจพบว่า มีการทำกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ในบ้านจนถึงพื้นที่ว่างหน้าบ้านโดยเมื่อแบ่งกิจกรรมพบว่า มีกิจกรรมในบ้าน และพื้นที่ทำกิจกรรมนอกบ้าน
 - กิจกรรมในบ้าน เช่นกิจกรรมงานศพ งานแต่งงาน งานบวช มักจะปฏิบัติกันในบ้านบริเวณที่กระทำการกิจกรรมดังกล่าวคือ “พระเบียง” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับกิจกรรมนั้นๆ จึงเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมอย่างหนึ่งของบ้าน
 - พื้นที่กิจกรรมนอกบ้าน เช่น พื้นที่ไถ่ถอน และเดิน ทั้ง 2 เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกันทำให้เอื้อประโยชน์ในการทำกิจกรรมนั้นๆ เช่น การทำกิจกรรมทอเสื่อ ทำฝารบือ ทอผ้า เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้พื้นที่ทั้ง 2 ส่วนร่วมกันพื้นที่ไถ่ถอนใช้สำหรับเก็บข้าวของเครื่องใช้ พื้นที่เดินใช้ประกอบกิจกรรม เป็นต้น
2. พื้นที่กิจกรรมระหว่างบ้าน ชุมชนพระเพลิงจะมีกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ หรือการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน ดังนั้นพื้นที่รองรับกิจกรรมดังกล่าว จึงได้แก่ ถนนเดิน ไถ่ถอนบ้าน ทั้ง 3 แห่งเป็นพื้นที่ ที่ต่อเนื่องกัน บางครั้งกิจกรรมต้องอาศัยพื้นที่ว่างมาก และอุกรณ์ต่างๆ ต้องมีความสูงทำให้ต้องมาทำกิจกรรมที่ เดิน หากบ้านไหนไม่มีพื้นที่ ก็จะย้ายออกมาทำบนถนน อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับเพื่อนบ้าน ให้มาร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมนั้นๆ
3. พื้นที่กิจกรรมของชุมชนและระหว่างชุมชน เมื่อชุมชนเกิดเป็นย่านชุมชนที่อยู่อาศัยที่มีองค์ประกอบต่างๆ ครบ คือ Place, Path, Domain แล้วเมื่อเกิดเป็นย่าน หลากๆ ย่านรวมกัน ทำให้ต้องมีการปฏิสัมพันธ์ แต่การที่จะติดต่อสื่อสารกันเพียงอย่างเดียวไม่พอ ในอดีตจึงมักมีการทำกิจกรรม ที่เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ร่วมกันเพื่อให้ชุมชน เกิดการเชื่อมโยงกัน อนาคตจะทำให้เกิดเป็นเมืองขึ้นมา ชุมชนแต่ละชุมชนจึงต้องเตรียมพื้นที่ไว้สำหรับ ให้คนนอกเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน พื้นที่ดังกล่าวต้องไม่เป็นการรบกวนคนในชุมชนและคนนอกสามารถใช้บริเวณกิจกรรมได้ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวของชุมชน คือ ลานวัด เป็นบริเวณรองรับกิจกรรมของชุมชน เช่นกิจกรรมเทศมหาชาติ เป็นกิจกรรมที่มีชื่อของหมู่บ้านพระเพลิง วัดหงส์(ปัจจุบันหรือวัดพระเพลิง) เป็นวัดที่มีการจัดการเทศมหาชาติทุกปี มีการร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนและนอกชุมชน ทำให้เป็นงานที่ค่อนข้างใหญ่ และวันสุดท้ายของการออกพรรษาชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้าวัดมาเพื่อ “เข้าศีล” ประจำปีในซึ่งเวลากลางคืนจะมีการลอยกระทงตอนกลางคืน ถือเป็นประเพณีเฉพาะของหมู่บ้านพื้นที่ที่ใช้ลอยกระทงก็จะเป็นบริเวณริมลำพระเพลิง เป็นกิจกรรมที่คนทั้งชุมชนจะมีการร่วมกิจกรรมทุกครัวเรือน โดยเมื่อถึงเวลาทำกิจกรรมทุกคนก็จะเข้ามาร่วมฟัง นอกจากนี้ก็มีกิจกรรมในช่วงเดินเมษายนที่เป็นกิจกรรมทำบุญไหว้เจ้าบรรพบุรุษ จะมีกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างความสามัคคี และความแข็งแรงให้กับชุมชน เพราะเป็นการรวมตัวทั้งคนนอกชุมชนและคนในชุมชน

4.1.4 พื้นที่กิจกรรมทางศาสนาและความเชื่อต่างๆ

การนับถือศาสนาส่วนใหญ่ของชุมชน คือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ยังมีกรนับถือผีต่างๆ เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และผีปู่ตา ซึ่งความเชื่อเรื่องการนับถือผีก็เพื่อให้คุ้มครองผู้ที่นับถือ ส่งผลให้การทำมาหากิน และใช้ชีวิต ประสบแต่ความสำเร็จทุกๆ เรื่อง จึงเกิดเป็นพื้นที่นับถือผี หรือพื้นที่ทำกิจกรรมเคารพบูชา จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ในการทำกิจกรรมแบ่งได้เป็นพื้นที่ต่างๆ ตามประเภทและขนาดของกิจกรรม

1. **ห้องนอน** การใช้พื้นที่ห้องที่ค่อนข้างมืดซิด ไม่ค่อยมีแสงรอดเข้ามาภายในห้องมากนัก เป็นพื้นที่ที่เตรียมไว้สำหรับวางแท่นเคารพบูชาผีบรรพบุรุษ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นถาดตระกร้าสานแล้วมีกระบอกไม้ไผ่ 7 กระบอก วางไว้ตามเสา ซึ่งส่วนใหญ่จะวางไว้บริเวณเสาเอกของบ้าน
2. **พระเบียง** เป็นพื้นที่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา เช่น งานศพ งานบอกรักว่าหากมีการผิดผีเกิดขึ้นในบ้านหลังนั้นๆ ส่วนใหญ่การทำกิจกรรมที่ต้องมีคนอื่นเข้ามาในบ้านก็จะเป็นพื้นที่ พระเบียง การใช้พื้นที่ห้องเป็นพื้นที่โล่ง ระบายอากาศได้ดี เมื่อเทียบกับห้องนอน เวลาประกอบพิธีจะมีเฉพาะญาติเท่านั้น ส่วนคนอื่นๆ จะอยู่บริเวณชาน และได้ดูบ้าน
3. **เต็น** ใช้สำหรับประกอบพิธีการไหว้ผีมอญ ซึ่งเป็นพิธีที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของภูตผีที่ทำอันตรายแก่คนในบ้านหลังนั้นๆ การประกอบพิธีจึงจะจัดทำขึ้นในบ้านที่เกิดเหตุ ในอดีตนิยมประกอบพิธีกันที่เต็น จะมีชาวบ้านมาช่วยในกันร้องรำทำเพลง เพื่อช่วยส่งแรงเชียร์ไปได้ผ้ออกจากบ้านหลังนั้นๆ ในปัจจุบันอาจประกอบพิธีที่ถนนหน้าบ้าน เพราะพื้นที่บ้านไม่พอ แม้ว่าคนในปัจจุบันจะไม่นิยมการรักษาประเพณีการไหว้ผีมอญ เพราะมีสาธารณสุข ของอำเภอมาตั้งอยู่ในหมู่บ้าน การรักษาแบบเก่าจึงค่อยๆ หดไป ก็ยังคงมีให้เห็นได้ปีละ 3-5 ครั้ง คนรุ่นปู่ย่าก็ยังเชื่อมั่นกับการรักษาวิธีนี้อยู่
4. **ศาลปู่ตา** เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเชื่อว่าจะให้ความคุ้มครองหมู่บ้านและคนที่อยู่ในหมู่บ้านให้มีความปลอดภัย สงบสุข ในอดีตบริเวณที่ตั้งของศาลปู่ตาจะปลูกคุมไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ พื้นที่จะร่มรื่น พื้นที่ด้านหน้าศาลจะโล่ง เพราะใช้ประกอบพิธีทางศาสนา การเคารพบูชา และการแก้บนต่างๆ ประจำทุกปี ปัจจุบันศาลปู่ตาก็ยังเป็นทีเคารพของชาวบ้าน และมีการสืบทอดการทำพิธีต่างๆ ควบจนปัจจุบัน
5. **วัด** มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก วัดในชุมชนเป็นวัดมอญสังเกตได้จากเสนาหังส์ที่อยู่หน้าวัด พื้นที่วัดจะใช้ทำกิจกรรมศาสนาต่างๆ ประจำปี โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งจะมีกิจกรรมต่างๆ มากมาย ในพื้นที่นอกจากนี้ยังสามารถให้คนนอกชุมชนเข้ามาในพื้นที่ เพื่อร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้

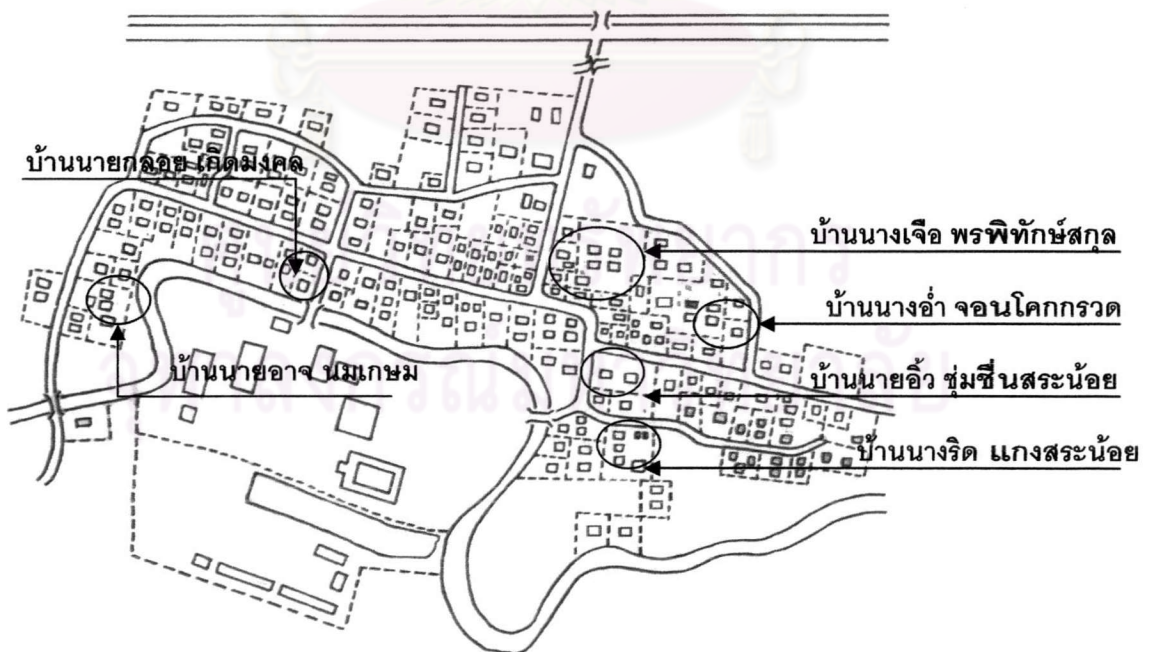
4.2 ลักษณะด้านความสัมพันธ์ของชุมชน

การดำเนินชีวิตของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง มีการติดต่อสื่อสารที่ทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์เพื่อนบ้านกับเพื่อนบ้าน ความในเครือเรือน ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและอื่นๆ เหล่านี้เป็นความหลากหลายของความสัมพันธ์ในชุมชน จากการสำรวจและการสัมพันธ์ ทำให้แบ่งการศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนเป็น 2 ลักษณะ คือ ศึกษาลักษณะครอบครัวของคนในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง และการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ดังนี้

4.2.1 ลักษณะครอบครัวของคนในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง

จากการสัมผัสถึงเรื่องราวของชีวิตผู้คนในชุมชน ที่ถือว่าเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน ในเรื่องของ การอยู่อาศัยที่ปรากฏให้เห็นจากอดีต จวบจนปัจจุบัน เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ผ่านการสังสมเรื่องราวของชีวิต ชอนความหมายต่างๆ ผ่านพื้นที่ในชุมชน เกิดกิจกรรมจากความร่วมมือ และความตั้งใจของชุมชน ทำให้ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่ทำให้ชุมชน “หมู่บ้านพระเพลิง” เป็นพื้นที่ที่ที่คนนอกและผู้วิจัย รับรู้ได้ถึงเอกลักษณ์ ที่แฝงอยู่ในพื้นที่ได้ ผ่านคำบอกเล่าของผู้คนที่อยู่ในชุมชน ที่มีประสบการณ์และความทรงจำเกี่ยวกับชุมชน มากมาย ภาพที่อยู่ในใจนั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับกิจกรรมต่างๆของชุมชนที่เกิดขึ้นมากมาย ผ่านคำบอกเล่าของคนเหล่านั้น ผู้คนทั้ง 6 คนที่จะบอกกล่าวถึงเรื่องราว ล้วนเป็นบุคคลที่มีความหมายกับชุมชน ในฐานะคนในชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีของคนในชุมชนต่างฐานะและประสบการณ์

เรื่องราวของผู้คนที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านมาแล้ว ล้วนเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน กิจกรรมต่างๆ ที่ได้ผ่านเข้ามาผู้คนที่ทั้ง 6 มีการรวมทั้ง 2 แบบ คือ เป็นผู้สังเกต และเป็นผู้ร่วมกิจกรรม ประสบการณ์ที่ต่างๆ ทำให้เกิดมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยในครอบครัว ทำให้การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันมีผลที่ต่างกันในแต่ละครอบครัว

ภาพที่ 4.23 แสดงตำแหน่งของผู้ถูกสัมภาษณ์ภายในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง
ที่มา จากการสำรวจ เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2546

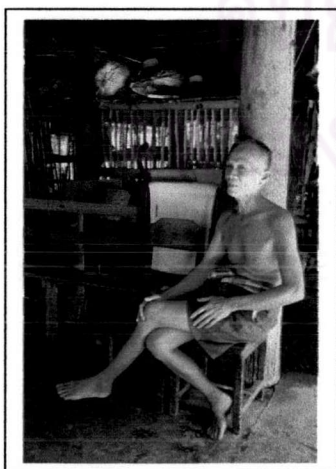
1. บ้านนางเจือ พรพิทักษ์สกุล

ลักษณะครอบครัวของยายเจือ การตั้งเป็นกลุ่มบ้าน มีการวางผังเรือนแบบกลุ่ม ประกอบไปด้วยกลุ่มบ้านถึง 5 หลัง ซึ่งแต่ละหลังจะมีความสัมพันธ์กันแบบเพื่อนบ้าน ที่มีลานกิจกรรม “เดิน” ร่วมกัน ใช้สำหรับทำกิจกรรม ตามประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน พื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบันจะเป็นทางสัญจร ดากข้าว เป็นครั้งคราว บ้านในกลุ่มบริเวณนี้จะมีอายุมากกว่า 100 ปี โดยเฉพาะบ้านยายเจือ จะมีลักษณะเป็นเรือนขยาย เรือนหลังนี้เดิมเป็นของพ่อและแม่คุณยาย และคุณยายก็อยู่อาศัยจนปัจจุบัน ยายเจือเล่าให้ฟังว่าถึงสมาชิกครอบครัวว่า “เมื่อก่อนอยู่กันเยอะ ยายมีลูกมาก บ้านเลยต้องขยายเพื่อให้พออาศัย ในบ้านชานกว้าง เพราะเมื่อก่อนใช้ทำบุญ แล้วเวลาที่ญาติพี่น้องมาก็ได้ใช้” ปัจจุบันครอบครัวยายเจือ เหลือเพียง ตายาย และหลายอีก 2 คน ลูกๆ ของยายไปทำงานต่างจังหวัด และส่งเงินมาให้คุณยาย นอกจากนี้คุณยายก็ยังทำนา ไว้สำหรับกินใช้ในครอบครัว ส่วนที่เกินก็จะเอาไปขาย

บ้านของยายเจือ ค่อนข้างจะเหงา จะมีก็เพียงเสียงหลานๆ วิ่งเล่นไปมากับเด็กแถวนี้ ในตอนกลางวันก็จะมีเพื่อนบ้านมานั่งคุยกันอยู่ใต้ถุนบ้านเสมอ เป็นคุณยายอายุใกล้เคียงกัน สังเกตได้จากใต้ถุนบ้านยายเจือ ค่อนข้างที่จะสะอาดกว่าบ้านข้างเคียง แสดงให้เห็นว่า ใต้ถุนบ้านเป็นแหล่งรวม กลุ่มคนที่อายุใกล้เคียงกัน และหลานๆ ของแต่ละบ้าน เป็นการดูแลหลานๆ ให้อยู่ในสายตา และฝากฝังกันได้เวลาอีกคนติดธุระ จากการสำรวจพบว่า บ้านยายเจือเป็นแหล่งรวมคนที่พูดภาษามอญ สังเกตได้จากการที่เมื่อรวมกลุ่มกันแล้วจะพูดภาษามอญ แม้ว่าหลานๆ จะพูดภาษามอญกันไม่ได้ แต่ก็จะมีฟังออก

กิจกรรมของ “เดิน” บ้านยายเจือ ก็เคยทำมาแล้วทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงผีโรง หรือการดำสากเหมือง คุณยายเล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนถ้าใครในหมู่บ้านไม่สบาย ก็จะมีการเลี้ยงผีโรง.....ทำกันตรงเดินนี้แหละ ยายกับเพื่อนก็ช่วยกันรำไม่มีใครรู้ได้หรอกในหมู่บ้าน” บริเวณบ้านยังพบร่องรอยของแท่น ที่เอาไว้ตั้งที่ทอดผ้า ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในกลุ่มนี้ ที่นิยมทอดผ้าใช้เอง บ้านของยายเจือ แสดงให้เห็นถึง วิถีชีวิตที่เอื้ออาศัยกันของกลุ่มบ้านได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเดินทางเดินภายในกลุ่ม ที่สามารถเดินผ่านได้ทุกหลัง และใช้เป็นทางลัดไปยังที่นาได้ แม้ว่าเทคโนโลยีจะก้าวเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในชุมชน แต่ความจำเป็นที่จะต้องใช้ในวิถีชีวิตของยายเจือ แท่นจะไม่ต้องการ เพราะทุกวันนี้ ความทรงจำเก่าๆ ยังอบอวนอยู่ในพื้นที่กลุ่มบ้านหลังนี้

ทันทีที่เดินเข้ามา คนนอกจะรับรู้ได้ถึงวิถีชีวิตแบบเก่าได้ทันที เนื่องจากกายภาพและวิถีชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนเท่านั้น

ภาพที่ 4.25 แสดงภาพยายทวด พรพิทักษ์สกุล

ที่มา ภาพโดยนายธีรชัย ลีสุระพลานนท์ ธันวาคม 2546

ภาพที่ 4.24 แสดงภาพนางเจือ พรพิทักษ์สกุล

ที่มา จากการสำรวจ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2546

ภาพที่ 4.26 แสดงการวางผังเรือนแบบกลุ่ม

ภาพที่ 4.27 แสดงภาพเรือนของนางเจือ พรพิทักษ์สกุล

ที่มา จากการสำรวจ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2546

ภาพที่ 4.28 แสดงพื้นที่เดินบ้านของกลุ่มเรือน

ภาพที่ 4.29 แสดงบรรยากาศระหว่างยายหลาน

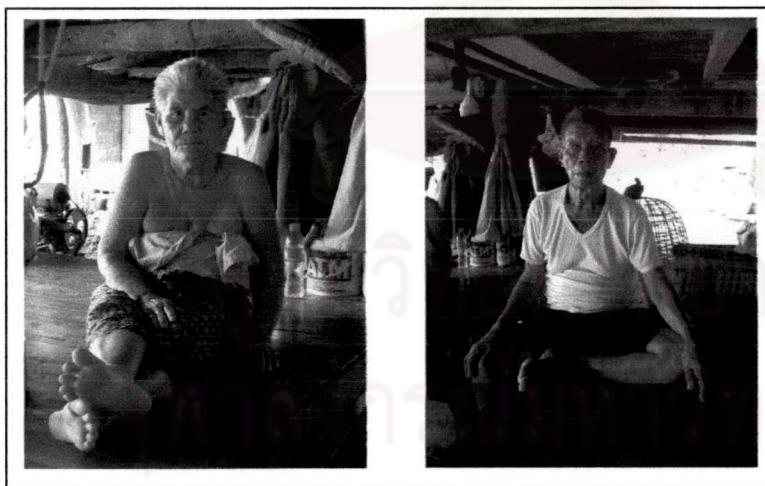
ที่มา จากการสำรวจ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2546

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. บ้านนางริด แกงสรระน้อย

ครอบครัวยายริด แกงสรระน้อย มีลักษณะสังคมเป็นครอบครัวเดี่ยว(Nuclear Family) บ้านเรือนมีอาณาเขตเป็นของตนเอง มีการล้อมรั้วถาวรบริเวณที่ติดกับถนนและติดกับเพื่อนบ้าน ส่วนหลังบ้านเป็นเพียงไม้ไผ่กันไว้เท่านั้น เดิมไม่มีรั้ว สามารถเดินไปมาหาสู่กันได้ ภายในเขตรั้วประกอบไปด้วย เรือนแบบเก่า 2 หลัง และเรือนรูปแบบใหม่ 2 หลัง มียุ้งข้าววางเป็นกลุ่มอีก 2 ยุ้ง นอกจากนี้มีพื้นที่กิจกรรม คือ เดีน ที่ปรากฏเด่นชัดอยู่ภายในแม้ว่าจะมีการสร้างเรือนขึ้นมาใหม่ “เดิ่นตรงนี้ เมื่อก่อนเคย ใช้รำผีโรง ตำข้าว ตากข้าว ทำบุญหรืองานเทศกาล จะซ่อมบ้าน ก็อาศัยเดิ่นนี้แหละ ไม่เคยปลูกต้นไม้ หรือ สร้างอะไรตรงนี้ เด็กๆ พวกนี้มันก็เคยเห็นเขาตำข้าวกัน คนเยอะเยอะ เด็กก็พลอยได้สนุกเพราะเพื่อนข้างบ้านจะมาเล่นที่บ้านเวลามีนงาน หมูบ้านอื่นไม่ค่อยมีงานบ่อยเหมือนบ้านเรา เวลามีนงานบุญใหญ่ ก็จะได้เห็นคนบ้านอื่นมาทำบุญที่วัดของหมู่บ้าน”⁶³ ภาพกิจกรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ในใจของสมาชิกในครอบครัว พื้นที่เดิ่นยังคงเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำ และความภูมิใจที่ครั้งหนึ่งครอบครัวของตนก็เป็นส่วนหนึ่งในการทำใหชุมชน มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนหมู่บ้านอื่น ความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนยังเห็นได้จาก ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเวลามีกิจกรรม ที่มีหมู่บ้านอื่นมาร่วม “เวลามีโชวีการแสดงเกี่ยวกับพิธีเฉพาะของหมู่บ้าน เค้าก็มาขอแรงขยายนี้แหละให้ไปช่วยสอน แต่จะให้รำก็ไม่ไหวแล้วนะ ยายแก่แล้ว”⁶⁴ เหล่านี้แสดงให้เห็น ถึงความเป็นแหล่งความทรงจำของชุมชน ทำให้ครอบครัวยายริด ยังคงเป็นแหล่งรวมของกิจกรรม แม้ว่าจะไม่ใช่ในทางปฏิบัติ แต่ยายริดก็สามารถอธิบายถึงภาพต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

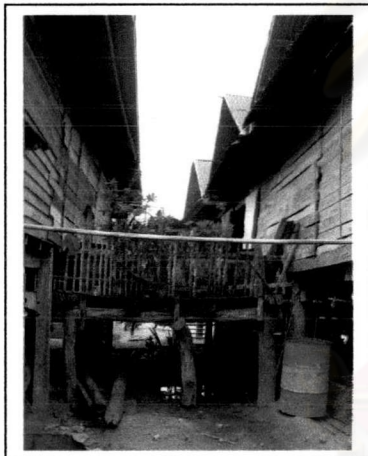
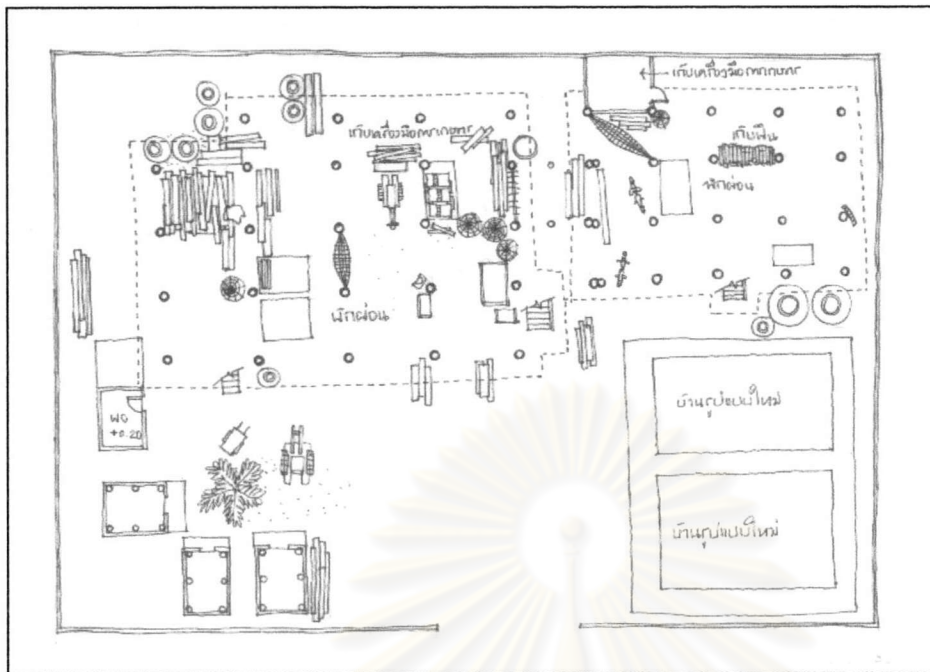
สมาชิกของครอบครัวมีถึง 4 ครอบครัว ที่อาศัยอยู่ประจำ ส่วนใหญ่แล้วจะทำงานในจังหวัด การเดินทางจะเป็นลักษณะไปกลับ แม้ว่าลูกหลานจะประกอบอาชีพอื่น แต่การทำนาก็ยังคงเป็นสิ่งทีครอบครัวต้องทำ จะเห็นได้จากยุ้งข้าวที่ยังคงมีข้าวเปลือกไว้ให้ลูกหลาน ไม่เคยขาด เป็นการแสดงความเอื้ออาทรที่พ่อแม่ยังคงกระทำต่อลูกเสมอมา

ภาพที่ 4.30 แสดงนายปรอด แกงสรระน้อยและนางริด แกงสรระน้อย ผู้ให้ความรู้ในเรื่องวิถีชีวิตมอญและประเพณีต่างๆ ภายในหมู่บ้าน รวมถึงเรื่องราวในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของตายายทั้ง 2 ที่มา ภาพจากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2546

⁶³ สัมภาษณ์นายปรอด แกงสรระน้อย. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง สิงหาคม 2546.

⁶⁴ สัมภาษณ์นางริด แกงสรระน้อย. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง สิงหาคม 2546.

ภาพที่ 4.31 แสดงผังของเรือนนางริด แกงสระน้อย

ภาพที่ 4.32 แสดงพื้นที่ว่างระหว่างเรือน 2 เรือน

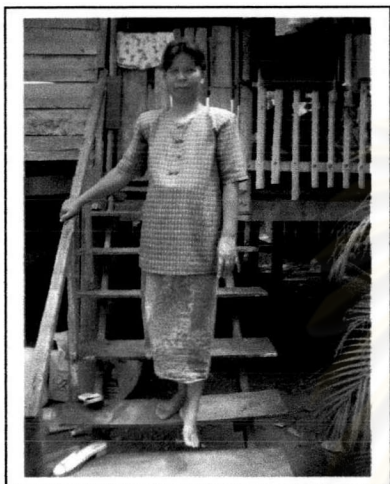
ภาพที่ 4.33 แสดงการใช้พื้นที่เดินของเรือนนางริด แกงสระน้อย

ที่มา จากการสำรวจ เมื่อ 23 สิงหาคม 2546

บ้านของยายริด ทางเข้าจะเป็นทางขนาดใหญ่ไม่มีรั้ว เมื่อใครไปใครมาก็จะแวะเวียนเข้ามาหา ชาวสารในหมู่บ้านก็รับรู้ได้จากเพื่อนบ้านที่เดินผ่านไปมา แม้ว่ารั้วระหว่างเพื่อนบ้านจะเป็นรั้วถาวร แต่ความสัมพันธ์จะเป็นเกิดบริเวณหลังบ้าน ทิศทางของการติดต่อสื่อสาร และปฏิสัมพันธ์อาจจะเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตในปัจจุบัน แต่ความสัมพันธ์ในครัวเรือน และเพื่อนบ้านยังคงมีให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้

3. บ้านนางอ้ว ชุมชนสระน้อย

จากคำบอกกล่าวที่ว่า “แหล่งที่คึกคักที่สุด ก็คือ หน้าร้านขายของชุมชน”⁶⁵ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวจะเป็นแหล่งรวมข่าวสาร และการติดต่อต่างๆ การปฏิสัมพันธ์ จะมีทุกวัย บ้านของนางอ้ว เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ลักษณะบ้านของนางอ้วเป็นครอบครัวเดี่ยว มีเรือนอยู่ 2 เรือน เป็นพี่น้องกัน เรือนนางอ้วเป็นเรือนของพ่อแม่ตกทอดสู่นางอ้วจนปัจจุบัน มี “เต็น” อยู่หน้าบ้าน แต่ละเรือนจะมีลุงช่าวของตน เดิมบริเวณบ้านไม่มีการกันรั้ว ทำให้การติดต่อกับเพื่อนบ้านทำได้หลายทาง แต่ปัจจุบัน ความปลอดภัยเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง ทำให้เกิดรั้วบ้านขึ้น

ภาพที่ 4.34 แสดงภาพนางอ้ว ชุมชนสระน้อยผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ภายในชุมชน
ภาพที่ 4.35 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่เต็นของนางอ้ว
ที่มา จากการสำรวจเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2546

ครอบครัวนางอ้ว มีสมาชิกทั้งหมด 7 คน ภายในบริเวณบ้านทั้ง 2 หลัง คือเรือนนางอ้ว 4 คน และเรือนของพี่ชาย 3 คน ครอบครัวนางอ้ว ยังคงทำนาเพื่อใช้ในครัวเรือน ฝั่งตรงข้ามบ้านนางอ้ว เป็นร้านค้าของชำ ที่เอื้ออาศัยกันอยู่เสมอ เห็นได้จากการขายนางอ้วจะขายเฉพาะของกิน หากขาดเหลืออะไรก็จะซื้อแล้วนำมาปรุงขายที่ร้านนางอ้ว แม้ว่าจะเป็นร้านขายของทั้ง 2 ร้าน แต่จะมีการอาศัยซึ่งกันและกัน เดินไปเดินระหว่างร้าน หากใครไม่อยู่ก็จะฝากให้ดูแลร้านได้ เป็นเสมือนร้านเดียวกัน เป็นการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเสมอในชุมชน

บ้านนางอ้วเป็นแหล่งรวมกิจกรรมทั้งในอดีต และปัจจุบัน ในอดีต นางอ้วเล่าให้ฟังว่า” บ้านฝั่งนี้จะมีแต่ลูกสาว พอมีงานตำข้าวเม่าสากเมิง หนุมๆ ฝั่งบ้านกะโน้น ก็จะมา..... หยอกกันไป ตำข้าวกันไป สนุกดี สมัยที่กัทันนะ เพื่อนบ้านหลังข้างๆ ก็มาตำที่บ้านที่ ร้องเพลงกันไป คล้ายกับห่างในสมัยนี้ที่หนุ่มสาวนัดเจอกัน..... สากที่ใช้ตำกับครกยังตั้งอยู่ข้างบ้าน” แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในบ้าน ทำให้พื้นที่กิจกรรมยังคงอยู่ แต่เปลี่ยนหน้าที่ไป พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นร้านขายของ มีเพิงพักอาศัยด้วย ไว้สำหรับนั่งทานก๋วยเตี๋ยว แล้วก็นั่งคุยกันตอนเย็น บ้านของนางอ้วเดิมเป็นฝาบรือ “บรือ เมื่อก่อนมันหาง่าย แล้วไม้ไผ่ ไม่เต็งในป่าแถบนี้ก็มีเยอะ บ้านที่เดิมเป็นฝาบรือ 2 หลัง แต่เดี๋ยวนี้ ไม่ค่อยมีคนทำแล้ว และกว่าจะทำก็ใช้เวลานาน” แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต

⁶⁵ บุญศรี ปรารณศักดิ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมชุมชนกับความร่วมมือในการพัฒนา ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านพระเพลิง ตำบลนกกอก อำเภอคงชัย จ.นครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2526, หน้า 70.

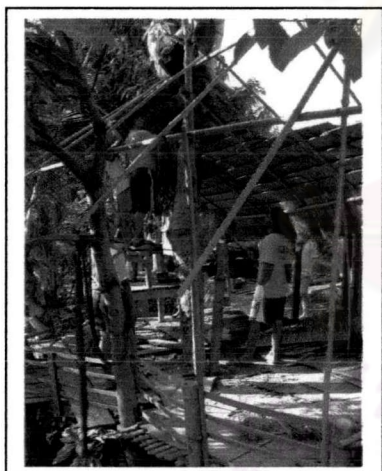
ที่ต้องการความสะดวกรวดเร็ว ทำให้ป่าไม้ ที่เป็นแหล่งวัสดุ ของชุมชน ไม่เป็นที่ต้องการมากนัก การตัดต้นไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ว่างจึงเข้ามาแทนที่

แม้ว่าปัจจุบัน วิถีชีวิตของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไป แต่บ้านของนางอ้อ ก็ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งชุมชนได้ดี ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ ทำให้รูปแบบของการรวมกลุ่มกิจกรรมเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่ยังคงอยู่ คือ “การปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชน”

4. บ้านนายกลอย เกิดมงคล

สังคมปัจจุบัน ทำให้เราต้องมีการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอก บ้านของผู้ใหญ่กลอย เกิดมงคล จึงกลายเป็นพื้นที่รับข่าวสารทั้งจากราชการ และคนภายนอก

ครอบครัวของผู้ใหญ่กลอย มีสมาชิก 2 คน คือ ผู้ใหญ่ และภรรยา การวางผังบ้านของผู้ใหญ่มีเรือน 1 หลัง และยุ้งข้าว 1 หลัง เดิมเป็นเรือนรูปแบบเก่า ได้รื้อออกไปทำศาลา แม้ว่าบ้านจะมีการก่อสร้างขึ้นมาใหม่ แต่การใช้สอยไม่สามารถใช้ได้ดี อาจเนื่องมาจากการออกแบบและการเลือกวัสดุที่ไม่เข้ากับ สภาพแวดล้อม ผู้วิจัยได้เคยเข้าไปในเรือนของผู้ใหญ่ ปรากฏว่า อุณหภูมิภายในบ้านสูงกว่านอกบ้านมาก ทำให้เวลากลางวัน ทุกๆ คนในบ้านรวมทั้งญาติ ที่แวะมาพักทักทาย จะใช้ศาลานอกบ้านมากกว่า เหล่านี้แสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าที่ได้แฝงความเชื่อ ค่านิยม ไว้กับการวางผัง และการสร้างเรือน เช่น การวางสันหลังคาให้ตามตะวัน การเจาะช่อง การเล่นระดับของเรือน เหล่านี้ เป็นการแก้ปัญหาต่างๆ ไว้และเพื่อตอบสนองวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย บ้านของผู้ใหญ่กลอยจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษา เรื่องของความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับเรือนและชุมชน

ภาพที่ 4.36 แสดงความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการสร้างศาลาของบ้านผู้ใหญ่บ้านของตนเอง

ภาพที่ 4.37 แสดงภาพศาลาประชุมของชุมชนในบริเวณบ้านผู้ใหญ่บ้านที่มา จากการสำรวจ เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

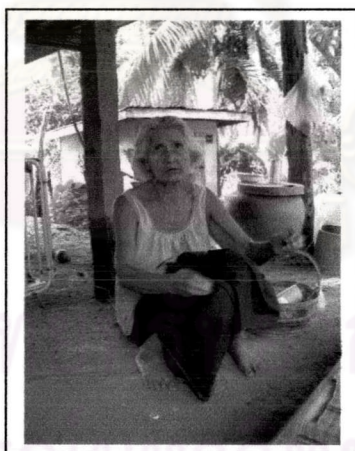
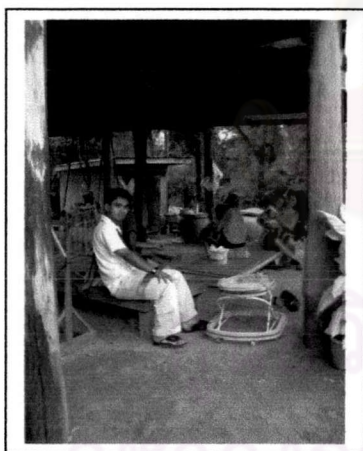
เนื่องจากบ้านของผู้ใหญ่เป็นแหล่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับราชการ ทำให้มีพื้นที่ประชุม ภายในบ้าน เป็นแหล่งรวมตัวกันของชาวบ้าน หากต้องการติดต่อหรือขอความช่วยเหลือต่างๆ การพูดคุยจะเป็นลักษณะที่เป็นกันเอง โดยจะนั่งบริเวณศาลาริมน้ำ พูดคุยกัน เพื่อนบ้านล้วนมีความสัมพันธ์กับแบบญาติ ในอดีต จะมีเดินภายในบ้าน กิจกรรมที่เกิดขึ้นก็ได้แก่ การตากข้าว การเลี้ยงสัตว์ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนและบ้านรูปแบบใหม่ ทำให้กิจกรรมต่างๆ หายไป

บ้านของผู้ใหญ่ถอย นอกจากจะเป็นแหล่งข่าวสารทางราชการแล้ว ยังเป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่บ้านผู้ใหญ่ติดสะพานเข้าวัด ที่ถือว่าเป็นทางหลักในการเข้าออกของคนนอก และคนใน ทำให้บ้านผู้ใหญ่ตอบสนองการใช้ข่าวสารได้เป็นอย่างดี

5. บ้านนางอ่า จอนโคกกรวด

ครอบครัวของยาย เป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังนี้มาเป็นระยะเวลานาน แม้ว่าจะมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงบ้าน แต่ยาย ก็ยังคงอาศัยในเรือนแบบเดิม หนึ่งในเหตุผลนั้น ก็คือ ความเคยชินในสภาพการใช้ชีวิตแบบเดิมๆ คือ การใช้ชีวิตช่วงกลางวันได้ดูบ้าน ได้พบปะผู้คน เพื่อนบ้าน สังเกตความเป็นไปมาของชุมชน เนื่องจากบ้านได้ประสบปัญหา จนต้องมีการตีตเรียนเพื่อให้สามารถใช้งานได้อีก จนทำให้มีโอกาสได้อาศัยอยู่ในเรือนแบบใหม่ และก็พบว่า เรือนแบบใหม่ไม่มีเหมาะสมกับชีวิตที่เป็นอยู่ของยายเลย "บ้านของหลานที่ไปอยู่วางอะไรนิดหน่อย มดก็มาแล้ว ตอนกลางคืนนอน ก็ร้อนมากต้องเปิดพัดลมตลอดเวลา แล้วบ้านก็ปิดหมด ใครไปใครมาก็ไม่รู้ กว่าจจะรู้เค้าก็เข้ามาถึงในบ้านแล้ว"⁶⁶ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเคยชินในการอาศัย และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเรือน

ปัจจุบันครอบครัวของนางอ่า ประกอบไปด้วยสมาชิกทั้งหมด 4 คนคือ นางอ่า ลูกสาว และหลานทั้ง 2 คน ครอบครัวนางอ่า เป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว ไม่มีการกันรั้วชัดเจนนัก นางอ่า กล่าวว่าบ้านแถบนี้ไม่ต้องล้อมรั้วมากนัก เพราะเพื่อนบ้านก็ดูแลแทนกันอยู่แล้ว ใครไปธุระสวนใหญ่ก็แค่คล้องบ้าน รั้วบ้านไม่จำเป็นบางทีเดินไปเดินมาผ่านบ้านก็จะคอยดูแลกันอยู่แล้ว ลักษณะของเรือนของนางอ่า ค่อนข้างจะสูงกว่าหลังอื่นๆ เนื่องจากเดิมเรือนมีปัญหาการระบายน้ำ ทำให้ต้องแก้ปัญหา ด้วยการตีตเรียน จึงมีความสูงกว่าเรือนหลังอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

ภาพที่ 4.38 แสดงภาพนางอ่า จอนโคกกรวด ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เกิด

ภาพที่ 4.39 แสดงการใช้พื้นที่ได้ดูเรือน

ที่มา จากการสำรวจ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2546

บ้านนางอ่าปัจจุบันแม้ว่าจะไม่เคยประกอบกิจกรรมต่างๆ แต่ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านระหว่างนางอ่าและเพื่อนบ้านก็แน่นแฟ้น เพราะนางจะเข้าร่วมกิจกรรมของเพื่อนบ้านไม่เคยขาดแม้ว่า บ้านของตนจะไม่พร้อมในเรื่องของพื้นที่ก็ตาม ครอบครัวนางอ่า ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความสมบูรณ์

⁶⁶ สัมภาษณ์นางอ่า จอนโคกกรวด. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง 2 ตุลาคม 2546

6. บ้านนายแล นมสระน้อย

ครอบครัวนายอาจ ปัจจุบัน มีสมาชิก 2 คน คือ นายอาจและภรรยา ในอดีตเรือนนายอาจเป็นเรือนแบบเก่า เป็นลักษณะของฝาปรีช ตั้งอยู่ในกลุ่มเรือนแบบเดียวกัน มีลักษณะเป็นเรือนสวน คือมีพื้นที่สำหรับปลูกพืชต่างๆมากมาย เดิมที่เป็นกลุ่มเรือนที่แยกตัวออกมาตั้งต่างหากแยกออกจากบ้านเรือนเดิม สังเกตได้จากการศึกษาของ บุญศรี ปราบณศักดิ์ จะเห็นได้ว่ามีที่ตั้งเรือนแบบกลุ่ม อาชีพของนายอาจ คือการทำนา และช่างฝีมือ นายอาจเป็นช่างทำฝาปรีช ที่ชำนาญคนหนึ่งของชุมชน “ถ้าว่างจากการทำนา ฝาเรือนตรงไหนพัง ลุงก็จะซ่อมเอง ไม่เคยได้ให้वानใครมาทำหรือก ปรีชก็ตัดเอาแถวๆ นี้”⁶⁷ นายอาจ มีฝีมือทางช่าง แม้ว่าปัจจุบัน จะไม่ได้ทำฝาปรีชแล้ว แต่ก็ยังทำเฟอร์นิเจอร์ ไปให้ลูกหลานใช้ที่กรุงเทพฯ เวลาที่แวะมาหา บรรยากาศภายในบ้านของนายอาจ ล้อมรอบไปด้วยต้นไม้ ไม่มีลักษณะของพื้นที่กิจกรรมที่ชัดเจน อาจเพราะในอดีตที่แยกตัวออกมาตั้งบ้านใหม่นั้น การทำกิจกรรมต่างๆ จะกลับไปทำในพื้นที่เก่า ร่วมกับเพื่อนบ้านเดิมที่คุ้นเคย อาจเป็นเพราะต้องการให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน

ลักษณะการวางผังเรือนของกลุ่มบ้านนายอาจคล้ายกับ การวางผังเรือนแบบกลุ่ม แต่มีการกันอาณาเขตที่ชัดเจนขึ้น การปฏิสัมพันธ์ จะเป็นลักษณะของการแวะมาหา และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิด ซึ่งจะเป็นทางที่รู้จักกันเฉพาะของชุมชน ตัวอย่างเช่น ทางเข้าวัด ที่เป็นเพียงไม้พาดข้ามแม่น้ำเท่านั้น

ภาพที่ 4.40 แสดงการใช้พื้นที่หลังบ้านเป็นทางสัญจรที่รู้จักกันเฉพาะคนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.41 แสดงภาพนายแล นมสระน้อย

ที่มา จากการสำรวจเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2547

ฐานะของนายแลในชุมชนที่ทราบกัน ก็คือ ช่างฝีมือ เพราะในอดีต หากบ้านไหนต้องการขึ้นเรือนใหม่ ก็ต้องอาศัยนายอาจ และเพื่อนในการก่อสร้าง รวมถึงการดูฤกษ์ยาม ของมงคลและไม่มงคลในการก่อสร้างบ้านทั้งหมด นายอาจให้ความเห็นว่า “แม้ว่าวัสดุหรือการก่อสร้างที่เปลี่ยนไป แต่ว่าวิถีชีวิต และเพื่อนบ้านถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับชุมชนของเรา”

⁶⁷ สัมภาษณ์นายแล นมสระน้อย. ช่างฝีมือหมู่บ้านพระเพลิง ตุลาคม 2546

ครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง เป็นครอบครัวเดี่ยว ดังที่ บุญศรี ปรามณศักดิ์ ได้ศึกษาถึง สภาพสังคมและเครือญาติของชุมชน และกล่าวไว้ว่า “ลักษณะครอบครัวในบ้านพระเพลิงเป็นเช่นเดียวกับครอบครัวไทยในชนบท คือ เป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ระบบญาติเป็นแบบญาติสายคู่ (Bilateral Kinship) การแต่งงานจะมีลักษณะเป็นการแต่ง “เขย” เข้าบ้าน คือฝ่ายชายจะอาศัยในบ้านของฝ่ายหญิง จากนั้นก็จะสร้างบ้านแยกออกมาในบริเวณเดียวกัน ในจำนวนลูกหลายๆ คน จะต้องมีคนใดคนหนึ่งทำหน้าที่ “เลี้ยงเรือน” คือแม้ว่าจะแต่งงานแล้วก็ยังอยู่ร่วมกับบิดามารดาต่อไป⁶⁸ การแต่งงานเอาเขยเข้าบ้าน เพื่อช่วยทำมาหากิน ทำการเกษตร ส่วนใหญ่แล้ว เมื่อมีเขยคนที่ 2 เขยแรกต้องย้ายออกจากบ้านไปสร้างเรือนอยู่ ทำให้เกิดการขยายเรือน เรือนรูปแบบต่างๆ จึงเกิดขึ้น ดังที่อนุทิน เหล่าภักดี ได้กล่าวไว้ในการศึกษารูปแบบของเรือนอีสานของ แบ่งเรือนไท-โคราชได้เป็น 4 ประเภทดังนี้⁶⁹ เรือนดั้งเดิม, เรือน 3 ห้อง, เรือนชั่วคราว และเรือนหอ (เรือนมาด) แม้ว่ารูปแบบเรือนในชุมชนจะไม่ปรากฏให้เห็นทั้ง 4 แบบ แต่ลักษณะของวิถีชีวิตก็บ่งบอกถึงการเป็นครอบครัวขยายที่มีความสัมพันธ์ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁸ บุญศรี ปรามณศักดิ์(2526)..... อ้างแล้วหน้า 69.

⁶⁹ สุวัฒน์ คันทนุช. รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในภาคอีสาน กรณีศึกษาหมู่บ้านตำบลพลับพลา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา. 2531.

4.2.2 ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง

- ความสัมพันธ์ที่เกิดจากความเป็นญาติ(ครอบครัวอยู่คนละแห่ง)

ด้วยพื้นที่จำกัด และการขยายตัวของครัวเรือน ทำให้การตั้งถิ่นฐานใหม่ สิ่งนี้เป็นตัวทำให้เกิดเป็นชุมชนขึ้นอีกแห่ง การดำเนินชีวิตระหว่างครอบครัวที่อยู่คนละพื้นที่นี้ ถูกสานสัมพันธ์ด้วยกิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ภายในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมขึ้นในครอบครัวเดิม ครอบครัวใหม่ที่ทราบข่าวก็จะมาร่วมทันที โดยจะรู้สึกว่างานที่เกิดขึ้นนี้เป็นงานของบ้านตนเอง ครอบครัวใหม่ก็จะพยายามจำลองวิถีชีวิตของครอบครัวเดิม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ที่จะพยายามรักษาบรรยากาศที่คุ้นเคยไว้ เป็นการรักษาเพื่อความรู้สึก และความปลอดภัยให้เกิดขึ้นกับจิตใจผู้อยู่อาศัย

- ความสัมพันธ์ที่เกิดจากความเป็นครอบครัวเดียวกัน (ครอบครัวตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน)

เห็นได้จากกายภาพที่ตั้งทำให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน พื้นที่ส่วนรวมที่แต่ละครัวเรือน สามารถใช้ทำกิจกรรมของกลุ่มบ้าน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความเป็นญาติ ที่มีกรรมสิทธิ์บรรพบุรุษเดียวกัน ในเรือนพ่อแม่ ไม่แยกนับถือแต่ละหลัง การทำพิธีก็ทำร่วมกันทั้งกลุ่มความสัมพันธ์จะแสดงด้วยการแบ่งปัน การดูแลซึ่งกันและกัน การทำอาชีพเดียวกัน บนพื้นที่นาของพ่อแม่ คนที่อยู่ในครัวเรือนจะประกอบด้วยคนรุ่นพ่อแม่ ลูก หลาน อยู่ร่วมกัน 3 วัย ทำให้เห็นถึงพฤติกรรมของความสัมพันธ์ได้ เช่นเมื่อลูกๆ ออกไปทำนา พ่อแม่ก็จะคอยเลี้ยงดูสิ่งสอนหลานๆ รวมถึงถ่ายทอดความรักที่มีต่อกัน ลูกดูแลพ่อแม่ หลานๆรับรู้และซึมซับพฤติกรรมเป็นสายใยของครอบครัวต่อไป

- ความสัมพันธ์ที่เกิดจากความเป็นเพื่อนบ้าน

ช่องว่างระหว่างครอบครัวแต่ละครอบครัว เป็นเกราะป้องกันและช่วยเหลือกันและกัน ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ต้องใช้เวลา เมื่อความสัมพันธ์เกิดขึ้น ช่องว่างระหว่างนั้นจะเปรียบเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของบ้านแต่ละหลังที่ทุกคนร่วมกันดูแล ซึ่งหมู่บ้านพระเพลิง ประกอบด้วยพื้นที่เหล่านี้จำนวนมาก เพื่อนบ้านเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดความปลอดภัย มากกว่ารั้วบ้าน หรือสิ่งป้องกันอื่นๆ สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลมากจากการปฏิสัมพันธ์ก็คือ “ความไว้ใจ” ที่มีให้แก่กัน

- ความสัมพันธ์ที่เกิดจากกิจกรรม

เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการถ่ายทอดภูมิปัญญา การสอน การกระทำร่วมกัน ด้วยความชำนาญหรือการกระทำแบบเดียวกัน จนกลายเป็นเรื่องที่อยู่กันเฉพาะกลุ่ม อาจจะเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มช่างฝีมือ ความสัมพันธ์แบบนี้จะเกิดขึ้นเพื่อ กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเวลานั้นๆ จะไม่เกิดขึ้นตลอดเวลา ความสัมพันธ์แบบนี้จะไม่ต้องการพื้นที่ของสมาชิกแต่ละคนในการทำกิจกรรม จะเป็นพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้นในการทำกิจกรรม และเป็นที่ยุ่กันทั้งของคนนอกและคนในชุมชน เพราะบางครั้งกิจกรรมก็ทำเพื่อสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนและคนนอกชุมชน ลักษณะของกิจกรรมเพื่อความสามัคคี การรวมกลุ่ม การเข้าร่วมส่วนใหญจะทำโดยการสมัครใจ

ความสัมพันธ์ของชุมชน จะเป็นในลักษณะของการใช้ชีวิตประจำวัน อาชีพ และการประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในพื้นที่ของชุมชน จากอดีตจนปัจจุบัน และก่อให้เกิดเป็นความสัมพันธ์เรื่อยมา ลักษณะของที่อยู่อาศัย และความเป็นญาติพี่น้องก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ เช่น ความเป็นญาติ แม้ปัจจุบันจะไม่ได้อยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน แต่ด้วยความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่มีต่อกัน ทำให้ความรู้สึกเป็นคนบ้านเดียวกันก็ยังคงอยู่ นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยก็เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์อีกประเภทในชุมชน บุญศรี ปราบณศักดิ์ ได้ศึกษาถึงความประเภทนี้ไว้ว่า “นอกจากการเป็นญาติกันโดยสายเลือด และโดยการแต่งงานแล้ว ประชาชนในหมู่บ้านยังมีแบบแผนทางญาติที่เรียกว่า “ญาติขยายวงหรือญาติสมมติ (Extended or Fictive Kinship)” สังเกตจากการที่ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิงจะเรียกเพื่อนบ้านของตนด้วยคำว่า พี่น้องเพื่อนบ้าน”⁷⁰ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์เกิดขึ้น เพราะพื้นที่เป็นสถานที่รองรับ กิจกรรมทุกอย่าง และยังเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁰ บุญศรี ปราบณศักดิ์ (2526), อ้างแล้ว.....หน้า 69.

4.3 ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่ส่งผลต่อชุมชน

ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน ในเรื่องการอยู่อาศัย การดำเนินชีวิต และการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ จากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยผ่านความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เหล่านั้นได้ คือ กลไกที่ใช้ควบคุมหรือนำทางเดินของวิถีชีวิต ผ่านโดย การแสดงความเคารพ ความสนุกสนาน ความกลัว การสืบทอด การระลึกถึง และความร่วมมือ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงออกมาในรูปแบบของ ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ในการศึกษา เรื่องราว และคำบอกเล่า เรื่องราวของผู้คน ที่ถือว่าเป็นตัวแทนของชุมชน ทำให้ผู้วิจัย ได้พบรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับ ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่ส่งผลกับชุมชนดังนี้

1. **รูปแบบของประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่ส่งผลต่อกายภาพของชุมชน** แสดงออกให้คนภายนอก และผู้วิจัย รับรู้ได้ถึง “เอกลักษณ์ของชุมชน” และความเป็นชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง แม้ว่าจะเป็นเพียงแค่การสัมผัส จากเรือน ผังเรือน ผังชุมชน จะเกิดเป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ในการตั้งรูปแบบและวางผัง ในที่ต่างๆ กัน หรือลักษณะการวางผังในอดีต จะเป็นต้นแบบของการวางผังในปัจจุบัน เหล่านี้เกิดจากความตั้งใจ และจงใจ ที่แฝงอยู่ใน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่มีมาในอดีต

- รูปแบบของประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเรือน

ความเชื่อของการนับถือผีบรรพบุรุษ และการตั้งแท่นเคารพบูชา เป็นความเชื่อที่มีมานานแต่ฝังอยู่ในจิตใจของคนในครัวเรือน แท่นเคารพบูชาถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในเรือน ประเพณีนิยม เรื่องของตำแหน่งการวางแท่นบูชา และทิศทางการวาง เหล่านี้ส่งผลต่อการวางผังเรือนในชุมชน เรื่องของทิศกับความเชื่อจะส่งผลต่อจิตใจ เป็นอย่างมาก ชาวชุมชนจะถือว่าทิศได้เป็นทิศของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้วิจัยคิดว่า นั่นอาจเป็นเพราะ วัดอยู่ทางทิศใต้ด้วย ส่งผลให้เกิดความเชื่อว่าเป็นทิศแห่งการศักดิ์เคารพบูชา ดังนั้น การบูชาบรรพบุรุษ ชาวบ้านคิดว่า” บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว จะคอยปกป้อง คุ้มครอง ลูกหลานที่อาศัยอยู่ในเรือน ลูกหลานที่เคารพนับถือ กราบไหว้ผีบรรพบุรุษ ก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง หากลูกหลานคนไหนไม่เคารพกราบไหว้ ก็จะเจอแต่เรื่องร้าย ครอบครัวยจะรุ่งรวย มีแต่ปัญหา”⁷¹ เมื่อวิเคราะห์ถึงเหตุและผลของการกราบไหว้ผีบรรพบุรุษ ก็เพื่อเป็นการรำลึกถึงบรรพบุรุษ และความเป็นชนชาติที่มีเอกลักษณ์ใน การเคารพบรรพบุรุษของตนเองว่าเป็น บุคคลที่มีบุญคุณกับลูกหลาน เป็นต้นกำเนิดของตระกูล มิใช่คนตัวเปล่าที่เกิดขึ้นโดยไม่มีที่มา

เมื่อพิจารณาการวางผังเรือน จะพบลักษณะที่เหมือนกันทุกครัวเรือน คือ จะมีการวางตำแหน่ง ห้องนอนไว้ทางทิศใต้ ซึ่งเป็นบริเวณเดียวกับการวางเสาเอก การวางแท่นบูชาก็จะไว้ในบริเวณทั้ง 2 คือ ใต้ที่ทิศใต้ ในตำแหน่งของเสาเอกของบ้าน ห้องนอนจะเป็นห้องต้องห้าม คือ ห้ามคนนอก แม้แต่ลูกหลาน ห้ามเข้าหากไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของบ้าน จากความเชื่อและการปฏิบัติดังกล่าวพบว่า

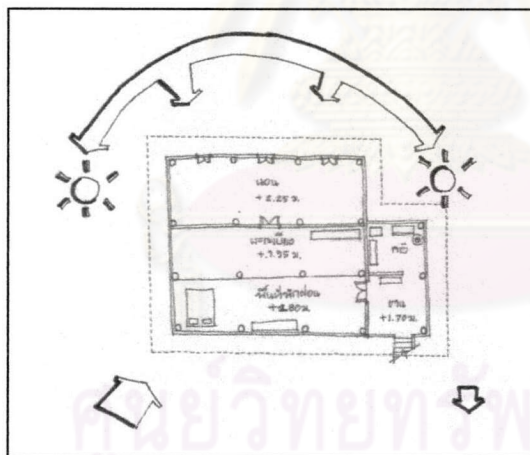
1. มีการสอดคล้องกับการใช้งาน คือ เนื่องจากห้องนอนอยู่ทางทิศใต้ เป็นบริเวณที่ได้รับความร้อน ในช่วงเวลากลางวัน โดยอาชีพของคนในชุมชน ช่วงเวลาดังกล่าว จึงไม่ค่อยมีการใช้

⁷¹ สัมภาษณ์นางปราณี ชาวงาม. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง, เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2545.

งานในห้องดังกล่าว ทำให้เป็นการถ่ายต่อกรายโมยทรัพย์สินภายในห้อง ความเชื่อเรื่องบิรเวร ต้องห้าม จึงเป็นการตอบสนองในเรื่องของความปลอดภัยได้เป็นอย่างดี

2. สอดคล้องกับสภาพอากาศ คือ ห้องนอนค่อนข้างจะเป็นห้องที่มีมิติชิด มีช่องระบายอากาศเล็กๆ 3 ช่อง และประตูทางเข้า 1 ช่อง เมื่อถึงฤดูร้อนกว่าจะกลับเข้ามาใช้งานในห้องนอน อากาศร้อนก็ระบายไปในช่วงเวลาเย็น จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน “เวลานอนตอนกลางคืน จะเย็นสบายดี ไม่ร้อนเหมือนตอนกลางวัน คงเป็นเพราะฝาห้องที่เป็นปรีอกี้ได้ มันไม่เหมือนฝาปูนแบบทุกวันนี้ ตอนนอนก็ต้องเปิดพัดลม ไม่งั้นนอนไม่ได้”⁷² ในช่วงอากาศที่เปลี่ยนแปลงสูงพบว่า เมื่อถึงฤดูหนาวอุณหภูมิจะต่ำมาก บริเวณห้องนอน จึงไม่ต้องการการระบายลมมาก ห้องทึบ จึงตอบสนองได้เป็นอย่างดี อากาศภายในห้องจะอบอวลมากกว่าภายนอกห้อง เพราะการเจาะช่องน้อย ทำให้ป้องกันลมได้ดี

ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ในเรื่องของการวางแทนบูชาในทิศใต้ เป็นจุดเริ่มต้นของการวางผังเรือนที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ตอบสนองทั้งทางด้านจิตใจ และด้านหน้าที่ใช้สอย เป็นภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่า ที่แฝงความหมายของการรำลึกถึงบรรพบุรุษ และการอยู่อาศัยให้กับคนรุ่นลูกหลาน สืบทอดโดยผ่านความเชื่อ

ภาพที่ 4.42 แสดงการวางผังเรือนชั้นบนของหมู่บ้าน
ที่มา จากการสำรวจเมื่อ มีนาคม 2547

แม้รูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากกับกายภาพ แต่ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ดังเดิมอยู่ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ก็จะเป็นการผสมผสาน โดยมีประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ เป็นตัวควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หากสิ่งเหล่านั้นยังคงมีผลกับการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงก็

⁷² สัมภาษณ์นางอ่า จอนโคกกรวด. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง, เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2545.

คงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาแทนที่วัสดุ หรือองค์ประกอบเดิม แต่หน้าที่การใช้งาน ก็ยังต้องการเหมือนเดิม

- **รูปแบบของประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการวางผังชุมชน**
วิถีชีวิตของชุมชน ในเรื่องของ “การฝังศพ” เป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติกันมาในอดีต เนื่องจากความเชื่อของการเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ มาเคารพ บูชา และการทำบุญครบรอบวันตายของบรรพบุรุษ จะเก็บศพไว้ที่สุสาน แล้วจึงนำมาเผาทำพิธีอีกที ทำให้เกิดพื้นที่ตอบสนอง คือ สุสาน หรือป่าช้า ซึ่งเป็นพื้นที่โล่ง มีต้นไม้ล้อมรอบพื้นที่ดังกล่าว สอดคล้องกับความหมาย ของ Norbuge ให้ไว้ในเรื่องของทิศ และความเชื่อเรื่องของทิศกับตำแหน่งในชุมชน* เรื่องของทิศมีผลต่อชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง คือ ทิศตะวันตก ถือว่าเป็นทิศแห่งความตาย ดังนั้นแล้ว สุสาน จึงตั้งอยู่ในทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ประเพณีการฝังศพนั้นมักจะนิยมการฝังศพไว้ที่ สุสาน รอจนศพย่อยสลายเหลือแต่กระดูก จึงขุดขึ้นมาเพื่อทำพิธีตามกำหนดครบรอบที่ตั้งไว้ ในอดีต จะมีการแหงนหวกกล้วย ประดับตกแต่งสวยงาม ซึ่งถือว่าเป็นฝีมือเฉพาะอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน จากการวิเคราะห์เรื่องการฝังศพ คาดว่าน่าจะเป็นการรื้อให้ญาติทุกคนทราบข่าว และร่วมพิธีการอย่างครบหน้า ในวันเผา เพราะในอดีต การติดต่อสื่อสารค่อนข้างช้า และเทคโนโลยีต่างๆ ยังไม่ทันสมัย หากมีคนเสียชีวิต จะไม่สามารถเก็บไว้ได้หลายวัน และญาติๆ บางคนก็ไม่ทันได้มางาน การฝังศพไว้ที่สุสาน น่าจะเป็นวิธีการชะลอการทำพิธีไปก่อน เมื่อญาติมาพร้อมหน้ากันจึงเผาทีเดียว

เมื่อประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ในเรื่อง การฝังศพ มีผลต่อการวางผังชุมชน แม้ว่าการขยายตัวของชุมชนจะเกิดขึ้นตลอดเวลา แต่รูปแบบของการวางผังชุมชน ก็ยังคงปรากฏให้เห็น รูปแบบเก่าของการวางผังชุมชน คือ ต้นแบบในการขยายตัวของชุมชน จากการสำรวจพบว่า รูปแบบใหม่ของการวางผังชุมชน คือ การแทนที่สุสาน (พื้นที่ว่าง) ด้วยที่อยู่อาศัย แต่พื้นที่สุสาน ก็ได้ขยายตัวไปในทิศทางเดิม การขยายตัวเป็นเช่นนี้เรื่อยมาตั้งแต่อดีต

2. รูปแบบประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์

ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง เป็นชุมชนที่มีลักษณะของประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่เด่นชัดในอดีต การดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นล้วนเป็นสิ่งที่ “ประสาน” ใจ+กาย ของชุมชนให้เกิดการสืบทอด “วิถี” ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะไว้สืบต่อจนปัจจุบัน ซึ่งมีความหมายซ่อนอยู่ภายใน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่มีต่อชุมชนในรูปแบบต่างๆ กันดังนี้

- **ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือน** ในปัจจุบัน การสืบทอดว่าเราเป็นคนครอบครัวไหน บอกได้ด้วยนามสกุล แต่ในอดีตของชาวมอญ การที่จะบอกว่าเราเป็นคนครอบครัวใด บอกได้ด้วย “ผีบรรพบุรุษ” ดังนั้นการนับถือผีบรรพบุรุษ หรือการไหว้ผีบรรพบุรุษ นั้น เป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ในครัวเรือน, ความเป็นคนในครอบครัว และการระลึกถึงบรรพบุรุษ แม้ว่า

* อธิบายความหมายเรื่องของ ทิศต่างๆ กับความเชื่อ ในบทที่ 2

ชุมชน จะไม่ได้มีพื้นเพเป็นคนแถบนี้ตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นการเข้ามาอาศัยอยู่ แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม กับชาวไทย-โคราช “ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย และมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดเอกลักษณ์ เฉพาะภายในจังหวัด แต่การนับถือผี ก็มีเฉพาะของชาวไทย-โคราชชาติพันธุ์มอญเท่านั้น”⁷³ การสืบทอดการนับถือผีจะมีในช่วงการขยายครอบครัว แยกออกไปสร้างครอบครัวใหม่ ในพื้นที่อื่น นอกเหนือครอบครัวเดิม

วิธีการเลี้ยงผีเรือน* จะมีการเตรียมของ และทำกันเฉพาะช่วงเดือน 6 ของทุกปีเท่านั้น ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เว้นว่างจากการทำนา จุดประสงค์หลัก เพื่อเคารพบูชาบรรพบุรุษ ระลึกถึงคุณงามความดี และตระหนักถึงความเป็นครอบครัวเดียวกัน การเป็นครอบครัวเดียวกันที่มีบรรพบุรุษคุ้มครองจะรู้สึกปลอดภัย ต่อการอยู่อาศัย และการใช้ชีวิต จะรู้สึกร่วมกันถึงครอบครัวที่แยกออกไป แม้ว่าจะไม่ได้ทำพิธีร่วมกัน แต่จะทำพร้อมกัน ในต่างๆ พื้นที่ที่เป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว ที่มีศูนย์รวมจิตใจเดียวกัน การประกอบพิธี ต้องมีการทำขนม ซึ่งไม่สามารถหาซื้อขาย ดังนั้น จะมีการถ่ายทอดวิธีการทำให้กับลูกหลาน เป็นสิ่งที่สื่อถึงความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวที่ปรากฏให้เห็นได้เสมอ ในแต่ละครอบครัว เป็นการถ่ายทอดความรัก ความผูกพัน ที่ผู้เป็นแม่ มีต่อบรรพบุรุษ เป็นแบบอย่างให้กับลูกหลาน เห็นถึงวิธีการแสดงความรำลึกถึง นอกจากการดูแล ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่นเดียวกับการทอดผ้า การทอเสื่อ เป็นกิจกรรม ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ในครัวเรือน ในอดีตชาวบ้านจะนิยมทอผ้า ไว้ใช้เองในเรือน แม่-ลูก จะรู้สึกผูกพัน ด้วยการกระทำที่แสดงถึงความเอาใจใส่ ส่วนการทอเสื่อ จะเป็นการร่วมมือของคนในบ้าน ในการร่วมกันทอ เพราะต้องใช้คน 2 คนช่วยกัน เสื่อที่ทำเสร็จแล้วไว้ใช้เองในครัวเรือน และแจกจ่ายญาติพี่น้องเวลามาเยี่ยมเยียน

ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่เกี่ยวกับครัวเรือน เป็นกิจกรรมเพื่อเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีให้กับครอบครัว และรำลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ ที่คอยปกป้องคุ้มครองครอบครัวให้มีความสุข และปลอดภัย

3. รูปแบบประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิด แต่งงาน คลอดลูก เจ็บป่วย จนตาย ล้วนเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ที่แฝงอยู่มากมายในกิจกรรมเหล่านั้น ลักษณะดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ มักจะใช้คำพูดที่ว่า “ถ้าทำอย่างนั้น จะเป็นการลบหลู่ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดเพศภัยต่างๆ ได้” ก่อให้เกิดความกลัว ผสมกับความเชื่อ ที่เคยพบหรือได้ยินมา การปฏิบัติเหล่านั้น จึงดำเนินสืบต่อเรื่อยมา

- ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลจิตใจก่อนแต่งงาน

ในอดีตการที่ชายหญิง จะมีโอกาสได้คุยกัน ก็ตามเทศกาลหรืองานสำคัญประจำหมู่บ้านเท่านั้น ดังนั้นการไปมาหาสู่กัน ไม่สามารถทำได้โดยสะดวก การพูดคุยกันต้องอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่เท่านั้น จึงเกิด กิจกรรมที่เรียกว่า “การดำข้าวเม่าสากเมิง” เป็นพิธีเพื่อดำข้าวให้เป็นข้าวเม่า เพื่อใช้ใน

⁷³ ประทีนพร เลิศธีระวิวัฒน์. วัฒนธรรม ภูมิปัญญา นครราชสีมา. นครราชสีมา: โคราซออฟเซ็ทการพิมพ์, 2530.

* คูภาคผนวก ข

การทำบุญเทศกาล ซึ่งชายหญิง จะมีโอกาสได้คุยกัน เพราะชายใดที่มีใจกับหญิงบ้านไหนก็จะไปช่วยบ้านหลังนั้น การดำข้าวทำให้มีโอกาสได้ศึกษา พุดคุย เพื่อคุ้นสยใจคอ โดยอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่

วิธีการทำจะเป็นลักษณะของการแบ่งจังหวะในการดำข้าวในครกเดียว แต่ 2 สาก เป็นการร่วมมือกันในการทำงาน โดยมีแรงจูงใจ คือการพบปะกันของชายหญิง เป็นช่วงเว้นว่างจากงาน เพื่อความสนุกสนานของชุมชน เป็นกิจกรรมที่จัดให้กลุ่มหนุ่มสาว เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย

- ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง จะเรียกว่า “การเซ่นผี” เป็นการบอกกล่าวให้กับบรรพบุรุษรับรู้ เพราะการนับถือผีบรรพบุรุษเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันอยู่ของชุมชน หากคู่ไหนมีการหนีตามกันก่อนที่จะแต่งงาน จะต้องมีการทำพิธีขอขมา ผีบรรพบุรุษเพื่อให้รับรู้ เนื่องจากการแต่งงานในชุมชน จะไม่มีพิธีการมากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงในครอบครัว และครอบครัวแต่ละครอบครัวค่อนข้างจะใกล้ชิดกัน การหนีตามกันนั้น ทำให้ครอบครัวชายหน้า การขอขมาถือว่าเป็นการขอมาพ่อแม่และญาติฝ่ายหญิง และประกาศให้เพื่อนบ้านและครอบครัว รู้ว่า ผู้ชายที่จะมาเป็นสามีของลูกสาวนั้น จริงใจ

การเซ่นผี คล้ายกับเป็นการบอกฝ่ายชายว่า ต่อไปนี้ผู้ที่จะมาเป็นเขยบ้านนี้ จะต้องให้ความเคารพบรรพบุรุษของบ้านนี้ เพราะชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง นิยมแต่เขยเข้าบ้าน เพื่อมาช่วยทำนา และงานต่างๆ และให้ถือผีบรรพบุรุษของครอบครัวเป็นสำคัญ เป็นลักษณะของการสืบทอดครอบครัว

- ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อเกี่ยวกับยามเจ็บป่วย

เนื่องจากความเชื่อเรื่องผี และการบูชาบรรพบุรุษ ส่งผลต่อจิตใจของคนในชุมชนในเรื่องของเหตุการณ์ผิดปกติ ที่เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชน ว่าเป็นผลมาจากการกระทำของผี ที่ไม่พอใจกับการกระทำของคน ทำให้บันดาลสิ่งไม่ดีให้ส่งผลกับคน ชาวบ้านส่วนใหญ่ จึงมักจะแก้ปัญหาลักษณะที่ผิดปกติที่เกิดขึ้นด้วยการบูชาผี หรือที่เรียกว่า “การเลี้ยงผีโรง” เป็นพิธีกรรมที่ใช้ทำเวลาที่คนในครอบครัว เกิดการเจ็บป่วย การเลี้ยงผีโรง จะเป็นการประกอบพิธีเพื่อไล่ผีให้ออกไปจากบุคคลนั้นๆ เป็นการกระทำที่ส่งผลต่อจิตใจของผู้ป่วย ให้เชื่อว่า ตัวเองปลอดภัยจากโรคภัยและภูตผี ที่มากระทำสิ่งไม่ดีให้เกิดขึ้น เมื่อวิเคราะห์จะพบว่า เป็นการรักษาทางจิตใจอีกประเภทหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดกำลังใจในการต่อสู้กับโรคภัย มีแรงกายและแรงใจ ในการรับยาหรืออาหาร จึงเกิดผลดีกับผู้ป่วย

การประกอบพิธีนี้มีผลต่อจิตใจ และความเชื่อของคนในหมู่บ้าน จากการวิเคราะห์และสอบถาม พบว่าหลังจากทำพิธี ผู้ป่วยจะรู้สึกที่ตนหายดี เพราะคนแก่คนเฒ่าที่มาทำพิธี จะพูดให้กำลังใจตลอดเวลา คล้ายกับการสูขวัญของคนในภาคอีสาน กำลังใจของคนป่วย ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการรักษา เมื่อการรักษาโดยการให้กำลังใจได้ผลดี ทำให้ความเชื่อเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อถือตลอดมา

- ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อเกี่ยวกับความตาย

การตายในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บ หรือเรียกว่า ตายท่า และการตายด้วยอุบัติเหตุ หรือเรียกว่าตายโหง ทำให้การประกอบพิธีเกิดความแตกต่างกัน ชาวบ้านให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า “ถ้าเป็นการตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บ หรือแก่ตาย การประกอบพิธีจะทำที่บ้าน มีการสวดศพตามกำหนดไม่เกิน 7 วัน จึงนำไปวัดเพื่อฝัง รอวันทำพิธีครบรอบจึงเผา หรือถ้าจะเผาก็จะกระทำภายใน 7 วัน แล้วนำอัฐิมาเคารพบูชาตามประเพณีต่อไป การตายด้วยอุบัติเหตุจะไม่นิยมนำศพเข้าบ้าน เพราะถือว่าไม่เป็นมงคล”⁷⁴ เป็นประเพณีทำศพที่คล้ายๆ กันทั่วไปของชุมชนชนบท ที่เมื่อเผาเรียบร้อยแล้วจะนำอัฐิมาเคารพ ส่วนที่แตกต่างและต้องทำกระบวนการแก้เคล็ด คือ การทำทางลงแยกต่างหากระหว่างคนเป็นและคนตาย ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างบันไดอีกแห่ง เพื่อใช้เคลื่อนศพลง หากไม่มีการทำบันไดแยก บางทีก็จะมีการตีพื้นบ้านออกเพื่อนำศพลง ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการนำวัสดุในบ้านมาใช้ ชาวบ้านเล่าว่า “ถ้าบ้านไหนมีคนตายอุบัติเหตุส่วนใหญแล้วจะไม่นิยมนำเข้าบ้าน แต่ถ้ามีการนำศพเข้าบ้านแล้ว บ้านบางหลังถึงขนาดต้องตีพื้น บริเวณนั้นออก เพื่อใช้สำหรับนำศพลงมา บริเวณที่เจาะเป็นช่องไว้ และก็จะนำไม้พืชนั้นๆ มาทำเป็นโถงในทันที” ในการที่ไม่นำไม้พืชนั้นมาใช้งานต่อ เป็นเพราะความเชื่อที่ว่า เป็นทางลงของคนตาย จากการวิเคราะห์พบว่า เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน เพราะการตายด้วยอุบัติเหตุจะไม่มีใครเตรียมการต่างๆ ไว้ก่อน ทำให้ค่อนข้างจะวุ่นวาย ชาวบ้านจึงนิยมบริจาค หรือใช้สิ่งของที่มีอยู่ในบ้านมาทำโถงก่อน ตัวอย่างเช่น นางเอื้อย ประกระโทก⁷⁵ ที่ได้มีการนำผนังบางส่วนของระเบียบและนอกชานไปบริจาคทำโถง สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนถึงคติความเชื่อของคนในชุมชนที่มีความเชื่อเพื่อต่อคนในชุมชน และภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ภายใต้ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่สืบต่อกันมา

4. รูปแบบประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่ม

ผู้คนแต่ละวันในชุมชนจะมีกลุ่มเพื่อน ที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันและรวมกลุ่มบนพื้นที่ต่างๆ ของชุมชน ในการทำกิจกรรมแต่ละอย่าง การรวมกลุ่มของคนแต่ละวัย แต่ละอาชีพในชุมชน ทำให้สามารถแบ่งกิจกรรมที่ทำเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- การรวมกลุ่มอาชีพ อาชีพส่วนใหญ่ของชุมชน คือ การทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพ ทำให้เกิดกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ที่เรียกว่า การรำตาละวี* เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการตากข้าว ที่ลานตากข้าวของหมู่บ้าน เพื่อเอาเมล็ดข้าวที่ลืบออกจากข้าวเปลือก เป็นการร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมนี้ แม้ว่าปัจจุบันกิจกรรมตากข้าวจะเหลือน้อย ทำให้การรำตาละวี ไม่มีให้เห็นแล้ว แต่กิจกรรมการตากข้าวของชุมชนก็ยังมีให้เห็น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า

⁷⁴ สัมภาษณ์นางใบ พรหมราช. ชาวบ้านพลับพลา อ.โคกชัย จ.นครราชสีมา, เมื่อ สิงหาคม 2546.

⁷⁵ สัมภาษณ์นางเอื้อย ประกระโทก. ชาวบ้านพลับพลา อ.โคกชัย จ.นครราชสีมา, เมื่อ ธันวาคม 2545.

* ดูภาคผนวก ข

ประเพณีนาวัน* เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนาเช่นกัน คือ เป็นการขอแรงระหว่างคนในหมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้าน ทำกิจกรรมของการทำนาตั้งแต่แรกจนจนข้าวขึ้นยุ้ง เป็นอีกกิจกรรมที่อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน และต่างหมู่บ้านสร้างความสามัคคีได้เป็นอย่างดี

- การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรม เนื่องจากประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อมีหลากหลาย จุดประสงค์ และวิธีการทำ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันตามความถนัด กิจกรรมประเภท “การรำผีมอญ” เป็นกิจกรรมที่ต้องการความชำนาญในการทำขนม และผู้ร้องเพลงภาษามอญ ซึ่งปัจจุบันคนกลุ่มนี้คือ ผู้เฒ่าผู้แก่ รุ่นปู่ย่าตายาย แม้ว่าการรำผีมอญจะน้อยลง แต่คนกลุ่มนี้ ก็ยังมีการรวมกลุ่มกัน พุดภาษามอญ และคงความเชื่อเรื่องนี้อยู่ นอกจากกิจกรรมนี้แล้ว ก็ยังมีเรื่องของสิ่งของที่ใช้ในชุมชนประเภทเรือน ที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชน ส่วนใหญ่แล้วในอดีต เรือนจะเป็นเรือนประเภท “ฝาปรีอ” ** เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในชุมชน การประกอบฝาปรีอต้องใช้ช่างฝีมือที่มีความถนัดในการทำ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มช่างฝีมือในชุมชนขึ้นมา จากคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า “ การทำฝาปรีอ ไม่ว่าสิ่งแล้วก็จะได้ ต้องมีการเตรียมตากปรีอไว้ก่อน เพราะปรีอขึ้นตามฤดูกาล ซึ่งต้องใช้เวลาในการตัดและการตากให้แห้ง ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจะต้องการแล้วได้ในทันที การซ่อมแซมมิใช่ซ่อมทั้งฝา การชำรุดส่วนใหญ่เกิดจากปรีอ ดังนั้นจะซ่อมแซมเฉพาะบริเวณที่เสียหายเท่านั้น”⁷⁶ เนื่องจากฝาปรีอจะมีโครงสร้างหลักทำด้วยไม้เนื้อแข็งที่สามารถใช้งานได้นาน ส่วนที่พังก็จะเป็นปรีอเพราะอายุการใช้งานจะไม่นานนัก ทำให้ปัจจุบันฝาปรีอไม่เป็นที่นิยม ส่วนใหญ่จะเป็นฝาไม้กระดานที่มีอายุการใช้งานที่นานกว่าปรีอ ทำให้การรวมกลุ่มของช่างทำฝาปรีอ ไม่ค่อยปรากฏเพราะช่างฝีมือส่วนใหญ่มีอายุมากและเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นกันมากขึ้น แต่ก็มีกิจกรรมที่คล้ายๆ กันคือ การทอเสื่อ ที่ใช้อุปกรณ์เหมือนกัน คือ ปรีอ(ปัจจุบันใช้กกก้านรูปแทน) เสี่ยงไม้กระทบกันเวลาทอเสื่อก็ยังสามารถสร้างบรรยากาศเก่าๆ ให้กับชุมชนได้ เวลาการทอเสื่อจะคล้ายๆ กับการซ่อมฝาปรีอ เพราะต้องอาศัย ปรีอ เป็นตัวกำหนด ทำให้ช่วงเวลาทอเสื่อของหมู่บ้านคือ ช่วงเว้นว่างจากนา

กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นการแสดงถึงบรรยากาศที่บอกถึงเวลาช่วงนั้นๆ เช่น เสี่ยงกระทบกันของการทอเสื่อ ของแต่ละบ้านหมายถึง ช่วงเว้นว่างจากนา ใกล้เวลาการทำบุญ นั้นแสดงถึงช่วงเวลาต้อนรับ เพราะญาติของแต่ละครอบครัวจะมาเยี่ยมเยียนกัน การทอเสื่อ นอกจากจะไว้ใช้ในเรือนแล้วยังเป็นของสำหรับติดไม้ติดมือญาติแต่ละเรือน เป็นต้น เสี่ยงและบรรยากาศที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล มีความหมายซ่อนอยู่ภายในเมื่อศึกษาก็จะพบกับเรื่องราวต่างๆ มากมายซ่อนอยู่มากกว่าที่สายตาเราจะสัมผัสได้

**
ดูภาคผนวก ก

⁷⁶ สัมภาษณ์นายแล นมสระน้อย. ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง, เมื่อ ตุลาคม 2546.

5. รูปแบบประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่เกี่ยวกับความสามัคคีของชุมชน

ความสามัคคีของชุมชน โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้น เพราะคนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกัน มีความเท่าเทียมกันในการอยู่อาศัย และมีอาชีพที่เหมือนกัน มีสิทธิ์ส่วนร่วมในชุมชนเท่าๆ กันทุกคน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมกับชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ของคนในชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคี ได้แก่ ประเพณีการไหว้ศาลปู่ตา ที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ชาวบ้านให้ความเห็นกับศาลปู่ตาว่า “ศาลปู่ตาศักดิ์มากเลย ใครไปใครมาขออะไรส่วนใหญ่อะไรก็ได้ คนทั้งหมู่บ้านก็ไหว้กันทุกคน พอถึงหน้านา ก็ขอให้ปลูกข้าวได้ผลดี หมู่บ้านเราทำพิธีไหว้ศาลปู่ตากันทุกปี บ้านอื่นๆ ทำบ้างไม่ทำบ้าง แต่บ้านพระเพลิง ต้องทำ ไม่ใช่ทำแค่บ้านใดบ้านหนึ่ง แต่ทุกบ้านจะช่วยกัน ใครมีอะไรก็ช่วย ไม่เกี่ยวกับต้องเอาอะไรมาช่วย”⁷⁷ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนที่ทุกคน ต้องช่วยกันปฏิบัติให้ดีและพร้อมเพียงกัน ความสามัคคีของคนในหมู่บ้านยังรับรู้ได้จากการที่ ทุกคนแสดงความเห็นว่า เวลาจะเดินทางไกล หรือต้องการแคล้วคลาดปลอดภัย ให้ไปไหว้ศาลปู่ตา แล้วจะสมหวังกันทุกคน

นอกจากนี้การที่ทุกคนร่วมมือกันทำกิจกรรมที่เหมือนกัน ในพื้นที่เดียวกัน ก็แสดงถึงความสามัคคีได้ เช่น งานบุญเทศมหาชาติ ที่ทุกคนจะร่วมกันตกแต่ง จัดข้าวของ เพื่อให้งานบุญบ้านตนนั้น เพราะการที่มีคนร่วมทำกิจกรรมกันทุกคน และสิ่งของที่แต่ละคนช่วยกันนั้น จะแสดงให้เห็นบ้านอื่นที่ร่วมพิธีนั้นรู้สึกว่าเป็นกลุ่มหมู่บ้านพระเพลิงของตนนั้น อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรสิ่งของและแรงงาน ความสามัคคีและร่วมมือของชุมชนยังแสดงให้เห็นได้จากการที่บ้านใดมีงาน เมื่อทุกคนในหมู่บ้านทราบ ก็จะมาช่วยตามกำลังที่แต่ละคนมี เช่น บ้านใดถนัดทำขนม ก็เสนอตัวทำขนม บ้านใดมีวัสดุอุปกรณ์ ก็จะนำสิ่งของมาบ้านงาน บรรยากาศเหล่านี้ ยังคงมีอยู่ในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง สังคมของการช่วยเหลือ เกื้อกูล เป็นสิ่งที่แสดงออกตลอดเวลาตั้งแต่อดีต

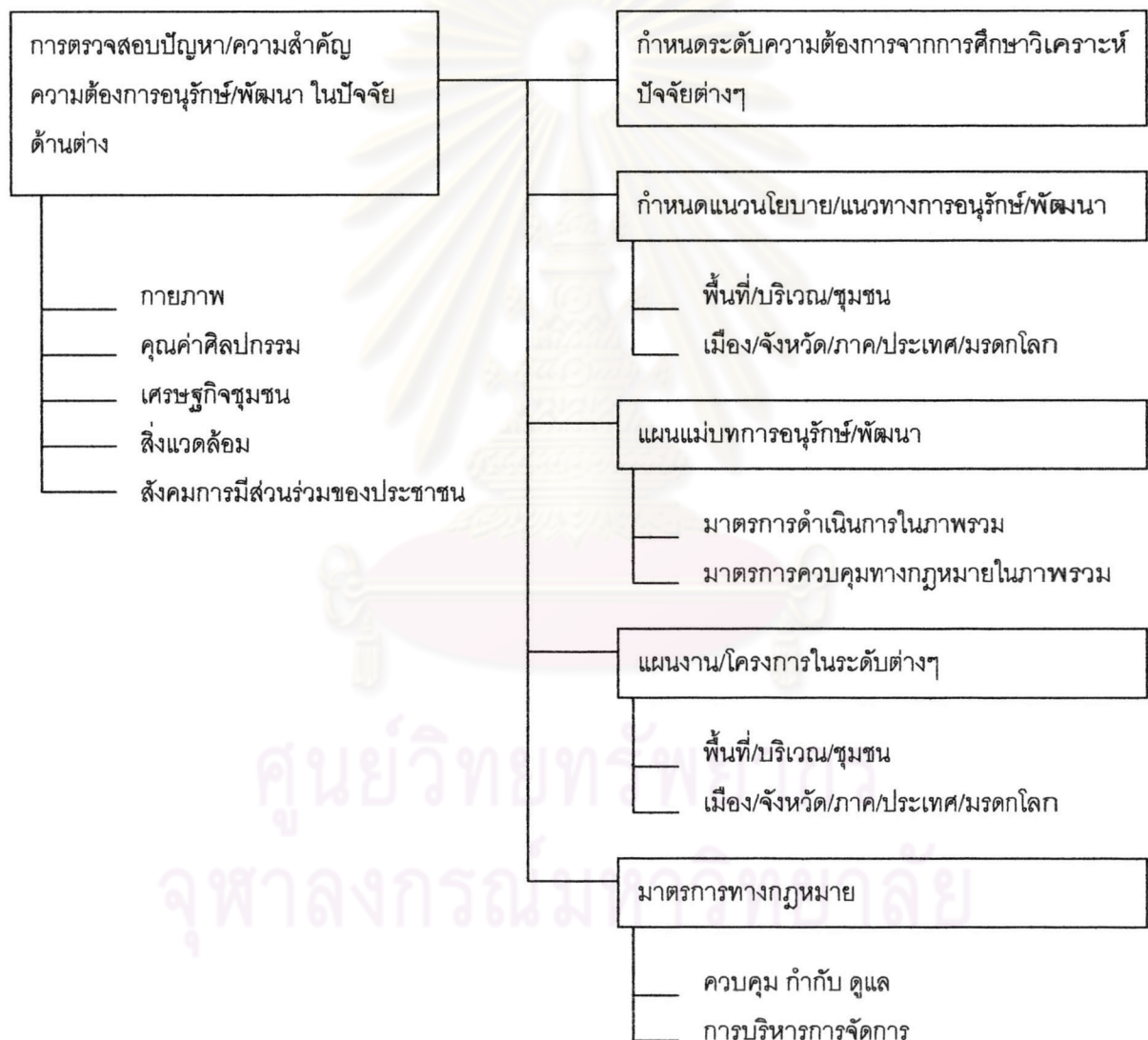
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁷ สัมภาษณ์นายธงชัย จันทร์ระน้อย, ชาวบ้านหมู่บ้านพระเพลิง, เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2545.

4.4 กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

การปกป้องและคุ้มครองด้านศิลปกรรม มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ที่ใช้กันอยู่นั้น มีวัตถุประสงค์หลักๆ คือ 1. การสร้างความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญของกฎหมาย เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และ 2. สร้างความสมบูรณ์ของกระบวนการ การศึกษาวิชาการอนุรักษ์ โดยมีความรู้และแนวความคิดที่สามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือการบริหาร จัดการด้านอนุรักษ์ในเบื้องต้นได้ การศึกษากฎหมายทำให้ทราบถึงบทบาทและสาระสำคัญของกฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการศึกษาและพัฒนา ที่จะนำไปสู่วิธีการกำหนดมาตรการที่เป็นประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ปัจจุบัน ให้สมบูรณ์ และมีผลในอนาคต

ซึ่งขั้นตอนของกฎหมายในการวางแผนอนุรักษ์/พัฒนาด้านศิลปกรรม มีดังนี้⁷⁸

แผนภาพที่ 4.1 แสดงขั้นตอนของกฎหมายในการวางแผนอนุรักษ์/พัฒนาด้านศิลปกรรม

ที่มา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁸ เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการโครงการอนุรักษ์ "เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์" พ.ศ.2545. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เมื่อทราบถึงขั้นตอนของกฎหมายในการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาแล้ว การศึกษาถึงกฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลต่อพื้นที่ ซึ่งเป็นเครื่องที่จะนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน หมู่บ้านพระเพลิง จะทำให้ทราบถึงการเลือกใช้และผลบังคับต่างๆ ที่จะส่งต่อไปในปัจจุบัน และอนาคต

การรวบรวมกฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้อง

เมื่อทราบขั้นตอนของกฎหมายในการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาแล้ว ซึ่งมีการประกาศใช้แล้วและส่งผลกระทบต่อพื้นที่พัฒนาของบริเวณศึกษา ทำให้ทราบถึงแนวทางและการดำเนินการ เพื่อออกมาตรการเสริมในการบังคับใช้ที่มีความเหมาะสมในการอนุรักษ์และพัฒนา ในแนวทางตามความต้องการของชุมชน การวิเคราะห์ถึงกฎหมายที่ออกบังคับใช้แล้ว นั้น จะเป็นประโยชน์ที่ควรจะศึกษาให้ถึงวิธีการใช้และผลบังคับใช้

1. **รัฐธรรมนูญ** รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติในหลายทาง รวมถึงทางด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน โดยเฉพาะหลายๆ มาตรการที่เกี่ยวข้อง เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ ให้สามารถจัดให้มีองค์กรชุมชน การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และความโปร่งใส ยกตัวอย่าง ในมาตราที่ 45 ได้บัญญัติไว้ว่าชุมชนท้องถิ่น มีสิทธิ์ที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการจัดกิจการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและมรดกวัฒนธรรม⁷⁹

2. พระราชบัญญัติ

- **พระราชบัญญัติ การผังเมือง พ.ศ.2518 และพ.ศ. 2535** เป็นกฎหมายที่เน้นการควบคุมในกิจกรรมด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมถึงเพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะ สถานที่และวัสดุ ที่มีประโยชน์หรือคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี จุดประสงค์หลักคือ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย รวมถึงเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และการดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบท ในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุข โภค บริเวณสาธารณะ และสภาพแวดล้อม

ตามกฎหมายผังเมืองในชุมชนอำเภอเมือง ปักธงชัยที่เป็นที่ดินประเภทหนาแน่นน้อย ทำให้กฎหมายผังเมืองมีสิทธิคุ้มครองและควบคุม ให้มีการก่อสร้างอาคารประเภทโรงงานอุตสาหกรรมได้ แต่อยู่ภายใต้การอนุญาตของรัฐบาลท้องถิ่น ให้มีการวางแผนและกำหนดผังที่จะทำให้อาคารที่เกิดขึ้นใหม่นั้น เกิดความกลมกลืนกับภูมิทัศน์ เพราะอำเภอปักธงชัยเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงในด้านหมอนเลี้ยงไหม ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมามาก

- **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535** กฎหมายฉบับนี้ มีสาระสำคัญ ตามมาตรา 42, 43, 44 และ 45 ในการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการในระดับจังหวัด เพื่อควบคุม และอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยได้รับทุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ในระดับจังหวัดนครราชสีมา นั้นมีองค์กรของรัฐและเอกชนมากมายที่เล็งเห็นคุณค่า และให้ความสำคัญเกี่ยวกับเอกลักษณ์

⁷⁹ ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. เอกสารประกอบการสอน วิชาทฤษฎีการอนุรักษ์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์. ภาควิชาการวางแผนภาคผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. พ.ศ. 2540

ประจำจังหวัด รวมถึงถึง วิถีชีวิตของคนในอดีต ร่องรอยในปัจจุบัน และสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัด กฎหมายฉบับนี้เปิดโอกาสให้กับองค์กรต่างๆ และประชากรในชุมชนนั้นๆ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนา รวมถึงกิจกรรม เพื่อสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยได้รับการสนับสนุนข้อมูลจาก สถาบันการศึกษาภายในจังหวัดเอง เช่น สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏ นครราชสีมา เป็นต้น

- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ปัจจุบันเป็นกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมการพัฒนาเมืองในเขตอนุรักษ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากกฎหมายต่างๆ ที่ผ่านมาเป็นเพียงแนวทางแนะนำให้ปฏิบัติ ที่มองในภาพรวมขนาดใหญ่ แต่กฎหมายนี้เป็นการบังคับที่ต้องกระทำ หากไม่กระทำจะไม่สามารถสร้างอาคารได้

นอกจากเหตุผลในด้านการควบคุมอาคารเกี่ยวกับความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การจราจร ของผู้ใช้อาคารแล้ว กฎหมายยังมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาอาคาร เพื่อประโยชน์ทางด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมืองและการสถาปัตยกรรม ที่สามารถนำมาปรับปรุงใช้การอนุรักษ์อาคารหรือพื้นที่ที่เกี่ยวข้องได้ ในจังหวัดนครราชสีมามีการออกกฎหมายโดยอาศัยอำนาจของ พรบ.ควบคุมอาคาร คือ เทศบัญญัติของเทศบาลนครนครราชสีมา เรื่องควบคุมอาคาร พ.ศ. 2540⁸⁰ บังคับในการควบคุมการก่อสร้าง ดัดแปลงการใช้ หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางประเภทในเขตท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แม้ว่ากฎหมายนี้จะบังคับใช้ในเขตเทศบาลเท่านั้น แต่ก็ถือว่าแนวทางการปฏิบัติสามารถใช้เพื่อเป็นเกณฑ์ในการนำมาใช้กับพื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ต.นกออก อ.ปักธงชัย ในการรักษาภูมิทัศน์ทางสถาปัตยกรรมให้เกิดความกลมกลืนได้

3. นโยบายและแผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา

- แผนพัฒนาจังหวัด องค์การอนามัยโลกร่วมกับกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้คัดเลือกเทศบาล 5 แห่ง ในประเทศไทยเป็นเทศบาลนำร่องทดลองทำโครงการเมืองน่าอยู่เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเทศบาลนครนครราชสีมา เป็น 1 ใน 5 ที่เริ่มประกาศตัวโครงการ ปี พ.ศ. 2540 ใช้ชื่อว่า “โครงการเมืองคุณย่น่าอยู่ (Korat Healthy city)”⁸¹ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2540 โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ สถานศึกษา ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน และประชาชน

จากความสำเร็จของโครงการดังกล่าวทำให้ เทศบาลนครนครราชสีมา ได้รับคัดเลือกจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้ดำเนินแผนปฏิบัติการของท้องถิ่นเพื่อศตวรรษที่ 21 (Local Agenda 21) * ได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการและงบประมาณจากการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ SIDA (Swedish International Development Agency) ร่วมกับองค์กรเดิมที่ทำงานอยู่แล้วภายในจังหวัด เช่น คณะกรรมการพัฒนาชุมชนสู่การมีสุขภาพดีถ้วนหน้า แบบยั่งยืน คณะกรรมการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข และอื่นๆ เป็นต้น

การพัฒนาเน้นที่การส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ที่มีเอกลักษณ์ในเรื่องของประวัติศาสตร์ ที่ยาวนานของจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีการขุดค้น ในเมืองนครราชสีมา และอำเภอต่างๆ ที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัด

⁸⁰ หนังสือกฎหมายอาคาร 1-2 พ.ศ. 2543(ฉบับแก้ไข). กรุงเทพฯ: พ.ศ. 2543, หน้า 7-27

⁸¹ เทศบาลนครนครราชสีมา. เมืองคุณย่น่าอยู่(Korat Healthy city). นครราชสีมา: บริษัทพิมพ์สี, พิมพ์ครั้งที่ 1, พ.ศ. 2545. หน้า 42

* คุรยละเอียดที่ภาคผนวก

แต่ยังส่งเสริมวิถีชีวิตของชาวไท-โคราช* ที่เป็นภูมิปัญญาจากอดีต เช่น อาหาร ประเพณี และสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในปัจจุบัน เช่น เรือไม้ในเขตเมืองเก่า และเรือนไท-โคราช ที่ปรากฏเฉพาะจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันเทศบาลนครราชสีมา ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในจังหวัด โดยแบ่งทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวไว้ 3 ประเภท คือ

- 1.) ทรัพยากรท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง ได้แก่ ภูเขา น้ำตก อุทยานธรรมชาติ
- 2.) ทรัพยากรท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ เช่น ปราสาทหินพิมาย แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท เป็นต้น
- 3.) ทรัพยากรท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่เกิดจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น วัดบ้านตะคุ อ.ปักธงชัย, เรือแกลบไม้ที่ อ.สีคิ้ว, วัดศาลาลอย อ.เมืองและวิถีชีวิตของคนในอดีต เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน คือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ร่วมกับการอนุรักษ์ โดยการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวให้ทราบถึงคุณค่าของจังหวัด

จากการทำงานในส่วนต่างๆ ของแผนพัฒนาจังหวัด “โครงการเมืองคุณย่าน่าอยู่ (Korat Healthy city)” นโยบายของชาติ และทิศทางการพัฒนาเมือง เกิดการประชุมหารือเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ทำให้เกิดแผนพัฒนาเทศบาล 5 ปี (พ.ศ. 2545-2550) ขึ้น โดยเทศบาลนครราชสีมา ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคต่างๆ ในสังคมทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นความต้องการและหัวข้อต่อการจัดทำแผนพัฒนา ชั้นแรกได้มีการทำสัมมนาเรื่องวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี จุดประสงค์คือ แผนประสานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สะท้อนความต้องการเพื่อการแสวงหาและจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มีคุณภาพและให้เกิดการเชื่อมโยงการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือว่าเป็นโอกาสที่ดีในการเสนอความคิดเห็นของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง

- แผนพัฒนาระดับเทศบาล เทศบาลเมืองปักธงชัยได้เน้นการทำอุตสาหกรรมประเภทหมอนไหม เนื่องจากพื้นที่เทศบาลปักธงชัย มีความอุดมสมบูรณ์ในการทำอุตสาหกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดกลายเป็นเอกลักษณ์ที่คนทั่วไปมักจะนึกถึง และเป็นภาพลักษณ์ของอำเภอปักธงชัย แต่แผนพัฒนาพ.ศ. 2545 -2550 ได้มุ่งเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม เช่น วัดต่างๆ ภายในอำเภอ มีการจัดประกวดวิถีชุมชนต่างๆ เพื่อนำเสนอเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอ โดยมีหมู่บ้านต่างๆ นำการแสดงไปโชว์ หมู่บ้านพระเพลิง ต.นกออก อ.ปักธงชัย ก็เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ไปแสดงและได้รับการสนใจเป็นอย่างมาก เช่น ประเพณีการไหว้ผีมอญ การดำสากเหม็ง และอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ประจำหมู่บ้าน แม้ว่าจะเป็นเพียงการแสดงแต่ก็ถือเป็นการส่งเสริมให้มีประเพณีเหล่านี้เกิดขึ้น เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษา และเทคโนโลยี ทำให้สิ่งเหล่านั้น น้อยลงไป แต่ความเป็นชุมชนยังแน่นแฟ้นภายใต้การดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แฝงไว้ด้วย ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อเดิม

องค์กรที่บังคับใช้กฎหมาย

การบังคับใช้กฎหมายนั้นเป็นเพียงนโยบายที่ตั้งขึ้นมา ในทางปฏิบัติจะต้องมีผู้ชี้แนะหรือสร้างเสริมและสนับสนุนให้เกิดการใช้กฎหมายนั้นจริง โดยแบ่งเป็นหลายระดับในบริเวณที่มีความเป็นพื้นที่เฉพาะส่วนใหญ่แล้วองค์กรที่ทำหน้าที่ใช้กฎหมายมักจะเป็นองค์กรท้องถิ่น ที่ต้องมีการอาศัยความรู้จากบุคคลหลายฝ่ายในการร่วมมือเพื่อใช้กฎหมายนั้นๆ ให้

** ชาวไท-โคราช ในที่นี้ หมายถึงกลุ่มชนต่างๆ ที่อยู่ในจังหวัดนครราชสีมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน จนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ไม่แบ่งว่าเป็นชาติพันธุ์ใด

เหมาะสม แต่ละกรณี โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นเพราะถือว่าเป็นผู้อยู่ในพื้นที่
ทราบปัญหา และวิธีการที่จะนำกฎหมายไปใช้ให้เหมาะสม หมู่บ้านพระเพลิง ต.นกออก อ.ปักธงชัย มีองค์กรต่างๆ ดังนี้

- 1.) สภาตำบล เป็นองค์กรราชการส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งตามกฎหมาย พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มีฐานะเป็นนิติบุคคลประกอบด้วยสมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้านในตำบล แพทย์ประจำตำบล และสมาชิกสภาตำบล มีบทบาทและหน้าที่ตาม
กฎหมายหลายประการ โดยเฉพาะการคุ้มครองดูแล บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.) องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นจากสภาตำบล โดยตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ต.นกออก อ.ปักธงชัย มี
หน้าที่คุ้มครองดูแล บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับ สภาตำบล

องค์กรเหล่านี้ล้วนเป็นองค์กรของรัฐบาลที่ทำหน้าที่เพื่อบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้ดำเนินไปตามข้อกำหนด
เหล่านั้น นอกจากนี้ยังคงมีองค์กรระดับท้องถิ่น⁸² ที่ทำหน้าที่ดังนี้

- ปลุกจิตสำนึก	- เทศบาล สุขาภิบาล
- ข้อมูลการอนุรักษ์ของท้องถิ่น	- องค์กรเอกชน
- กฎหมายควบคุมระดับท้องถิ่น	- สมาคม/ชุมชนอนุรักษ์ท้องถิ่น
- กำหนดแนวทางการอนุรักษ์	- กลุ่มชาวบ้านและชุมชน

ซึ่งเมื่อพิจารณา ข้อดีของกฎหมายในการบังคับใช้ต่างๆ แล้ว นำมารวมเข้ากับความต้องการของชุมชน ผู้ซึ่งเป็นผู้อยู่ใน
ท้องถิ่นนั้นๆ มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีความเข้าใจ รู้ซึ่งถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน และรักท้องถิ่น พร้อมทั้งจะให้ความ
ร่วมมือกับองค์กรของรัฐ ในการร่วมวางแผนเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะคงเอกลักษณ์และ
วัฒนธรรมของชุมชนให้สืบต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวทางตามความต้องการของชุมชน น่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่จะ
นำไปพัฒนาต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸² ยงธนิทร์ พิมลเสถียร(2540)..... อ่างแก้ว

4.5 ปัญหาต่างที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการสำรวจทางกายภาพ และการสัมภาษณ์ ทำให้เห็นถึงเรื่องราวและสิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนเก่าที่มีการอยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เมื่อมีคนเพิ่มจำนวนขึ้นในชุมชน พบว่า สิ่งต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนนั้น มีผลต่อพื้นที่ ความสัมพันธ์ กิจกรรม และคนในชุมชนเอง โดยได้แบ่งปัญหาออกเป็นหัวข้อต่างๆ ได้ดังนี้

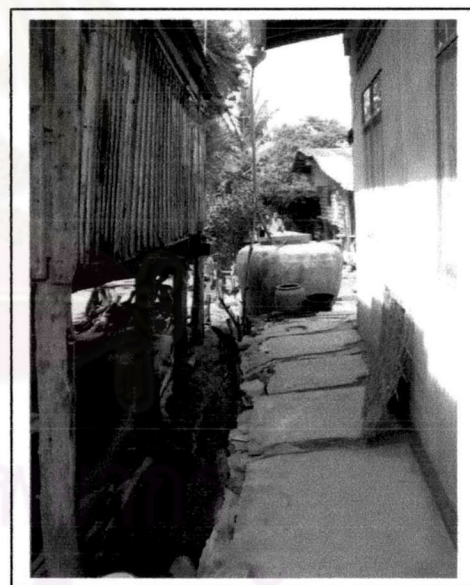
4.5.1 ปัญหาทางกายภาพ

1. ปัญหาการระบายน้ำ

หมู่บ้านพระเพลิงเป็นหมู่บ้านที่มีความลาดชัน จากริมลำพระเพลิงจนถึง ที่นา ดังนั้นการระบายน้ำของหมู่บ้านก็คือ ไหลลงไปยังที่นาทั้งหมด แต่เดิมชุมชนยังไม่หนาแน่น การระบายน้ำเป็นเพียงร่องน้ำที่ใช้ระหว่างบ้านที่เกิดจากการตั้งตำแหน่งของครัวและบริเวณอาบน้ำ แต่ปัจจุบันความหนาแน่นของบ้านในชุมชนมีมาก ทำให้การระบายน้ำบางครั้งจะเกิดปัญหา และที่พบได้ในปัจจุบัน คือ ปัญหาความสูงของบ้านแต่ละหลังไม่เท่ากัน เนื่องจากมีทั้งบ้านสร้างเก่า และสร้างใหม่ ทำให้ระดับของดินไม่เท่ากัน ผลที่ตามมาคือ บ้านที่สร้างเก่าที่มีระดับดินต่ำกว่า จะเกิดการทรุดของดิน และน้ำขัง การแก้ปัญหา ก็คือ การตัดถนน และการถมได้ถนนเรียบ นอกจากนี้ ปัญหาการระบายน้ำไม่ทันแล้ว ในช่วงฤดูฝนยังพบปัญหาน้ำท่วมประมาณ 2-3 ชั่วโมง ซึ่งอาจจะนำมาสู่ปัญหาของโรคต่างๆ ที่มากับน้ำได้หากไม่รีบแก้ไข

ภาพที่ 4.43 แสดงปัญหาน้ำท่วม, ชั่ง ได้ถนนเรียบ
ที่มา การสำรวจทางกายภาพ 8 สิงหาคม 2546

ภาพที่ 4.44 แสดงปัญหาการระบายน้ำจากความ
ต่างระดับของพื้นบ้าน
ที่มา การสำรวจทางกายภาพ 6 ตุลาคม 2546

ภาพที่ 4.45 แสดงปัญหาน้ำท่วม, ชั่ง ได้ถนนเรียบ
ที่มา การสำรวจทางกายภาพ 8 สิงหาคม 2546

ภาพที่ 4.46 แสดงผลของการซ่อมแซมเรือนทำให้เกิดปัญหาทางรูปทรง
ที่มาก จากการสำรวจทางกายภาพ 8 สิงหาคม 2546

2. ปัญหาการสัญจรและการเข้าถึง

- ปัญหาความกลมกลืนทางทัศนียภาพ

ปัจจุบันการคมนาคมเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นการก่อสร้างถนน เป็นสิ่งที่จะอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร นำมาซึ่งความสัมพันธ์กับชุมชนข้างเคียงและชุมชนอื่น แต่เนื่องด้วยชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง มักจะสัญจรด้วยการเดินไปมาระหว่างบ้านแต่ละหลัง ในชุมชน เป็นการเชื่อมโยงคนในชุมชนไว้ด้วยกัน ดังนั้นถนน จึงเป็นพื้นที่รองรับการเดินเท้าเป็นหลัก การก่อสร้างถนนในปัจจุบัน เป็นการรองรับรถมากกว่าคน ทำให้ถนนเป็นตัวแบ่งชุมชน และเกิดความจำเป็น จะเห็นได้จากความต่างของทัศนียภาพถนนเก่าและถนนใหม่

ถนนใหม่ มีผลให้บรรยากาศชุมชนเปลี่ยนไป เดิมการกั้นระหว่างถนนและบ้าน คือ ต้นไม้ และไม้ไผ่เท่านั้น แต่ปัจจุบันมีคนภายนอกชุมชนผ่านบริเวณถนนตัดใหม่ ชุมชนจึงต้องการความปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น รั้วบ้านจึงเป็นการแก้ปัญหของชุมชน เพื่อป้องกันคนแปลกหน้า ความเป็นส่วนตัว และการแสดงพื้นที่ครอบครองของแต่ละครอบครัว

เนื่องจากเรือนแต่ละหลังมีความใกล้ชิดกันมาก การเดินทะลุผ่านบ้านแต่ละหลัง จึงเป็นการสัญจรที่สะดวก แต่เมื่อเกิดรั้วบ้านขึ้น ทำให้ถนนกลายเป็นทางสัญจรหลักของคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชน กายภาพที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสิ่งที่มิผลตามมา ดังนั้นการก่อสร้างถนนนั้นนอกจากจะสนองต่อการสัญจรแล้ว ยังต้องสนองต่อชุมชนทั้งทางทัศนียภาพ ความสัมพันธ์ชุมชน และความปลอดภัยด้วย

- ปัญหาทางเข้าออกหลายทาง

ทำให้ชุมชนขาดการระมัดระวังตัว เนื่องจากไม่ทราบว่าจะป้องกันทางเข้าทางใด และเป็นการยากที่จะควบคุมชุมชนให้เกิดความปลอดภัย แม้ว่าจะทำให้การเข้าถึงสะดวก แต่ชุมชนก็จะขาดความเป็นกลุ่มก้อน ปัญหานี้เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงหากจะต้องมีการวางแผน เพื่อพัฒนาทางกายภาพของชุมชนรองรับการเจริญเติบโตที่กำลังเกิดขึ้น

- ปัญหาทางเข้าของชุมชนไม่มีความชัดเจน

เดิมชุมชนมีพื้นที่ต้อนรับ พื้นที่ให้ข่าวสาร พื้นที่ส่วนกลาง เหล่านี้ จะมีระดับการเข้าถึงก่อนหลัง ทำให้เวลาเข้ามาในชุมชนจะเป็นการค่อยๆ รับรู้เรื่องราว และเตือนให้คนในชุมชนรับรู้ถึงฐานะของผู้ที่เข้ามา แต่เมื่อทางเข้าชุมชนไม่ชัดเจน จะเข้าออกทางใดก็ได้ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวในชุมชนไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ และผู้คนในชุมชนก็ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ชุมชนจึงเกิดปัญหาในเรื่องของการที่จะรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนเดิมได้

3. ปัญหาขาดพื้นที่ทำกิจกรรม เมื่อวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป พื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ อาจจะไม่เหมือนเดิม แต่สามารถทดแทนได้ด้วย พื้นที่กิจกรรมนอกประสงค์ อาจจะไม่ตอบสนองทุกกิจกรรม แต่ก็ทดแทนและสื่อถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เคยมีได้ อีกทั้งพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ชัดเจนควรส่งเสริมให้อัปเดตการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นเพื่อคงความเป็นชุมชน

4. ปัญหาทางสถาปัตยกรรม

- ขาดการเอาใจใส่ เรือนไท-โคราชส่วนใหญ่ทรุดโทรม เนื่องจากการขาดความเข้าใจคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้น การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุง ควรมีการกำหนดการบำรุงรักษา ในแผนพัฒนาของชุมชน เพื่อให้สามารถคงสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าต่อไป

- การต่อเติมวัสดุที่ไม่มีความกลมกลืนกับเรือนเดิม ไม่มีการดูแลอย่างถูกวิธี ในการรักษารูปแบบเดิมของเรือนไท-โคราช เช่นการต่อเติมหน้าต่าง ให้มีขนาดกว้างขึ้น เป็นการทำลายรูปแบบเรือนอย่างไม่รู้ตัว ดังนั้น ควรมีการแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่น เช่นถ้าร้อนจนเกิดไปอาจจะเป็นเพราะหลังคาที่เป็นสังกะสี ทำให้รับความร้อนและถ่ายลงบ้านทันที ควรมีการให้ความรู้ในการเลือกวัสดุ ที่มีความเหมาะสมกับสภาพอากาศและกลมกลืนกับเรือนเดิม

- การเกิดรูปแบบเรือนใหม่ๆ ในชุมชน เนื่องจากเรือนที่ใช้วัสดุเดิมๆ อาจไม่มีความคงทนและรูปแบบของเรือนไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตในปัจจุบันได้ ดังนั้นควรมีการให้ความรู้และแนะนำในการก่อสร้างเรือนแบบใหม่ ที่มีการดัดแปลงมาจากเรือนรูปแบบเก่า ก็เป็นไปได้

4.5.2 ปัญหาทางความสัมพันธ์

1. ปัญหาของความสัมพันธ์

เมื่อความต้องการความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว เพิ่มมากขึ้นจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นก็ลดน้อยลง โดยเฉพาะความสัมพันธ์กลุ่มอาชีพ กลุ่มกิจกรรม กลุ่มช่างฝีมือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ทำให้คนรุ่นลูกหลานไม่สนใจ หรือมีความต้องการที่จะสืบทอด อาชีพ พฤติกรรม ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมา และเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าของชุมชน เพราะเมื่อคนรุ่นลูกหลานไม่สืบทอด ปัญหาความสัมพันธ์ที่มีมาแต่อดีตจากการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ก็จะลดลงและถูกแทนที่ด้วย รูปแบบวัฒนธรรมแบบใหม่ ความสัมพันธ์แบบใหม่

การสืบทอดความสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ที่เป็นผลของประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ทำให้เกิดเอกลักษณ์ประจำจังหวัดนครราชสีมาและสามารถเป็นแหล่งความรู้ ให้ข้อมูลจากประสบการณ์จริง แต่ด้วยความเข้าใจของชุมชนที่ยังไม่เห็นความจำเป็นในการคงวิถีชีวิตเช่นนั้นไว้ทำ

ให้ การพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่ จะเกิดเฉพาะด้านกายภาพ การพัฒนาที่ทางอำเภอปกครองชัยสงเสริมก็จะเป็นด้านที่อยู่อาศัย ด้านคมนาคมติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่นๆได้สะดวกขึ้น และสาธารณูปโภค-บริการต่างๆ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนที่เป็นประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ยังไม่สามารถทำได้ แต่คนในปัจจุบันที่อยู่ชุมชน ก็ยังคงมีความผูกพันกับชุมชนและเห็นประโยชน์ของการอยู่อาศัยในชุมชน อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนานและมีประวัติศาสตร์ของชุมชน

4.5.3 ปัญหาของกิจกรรมของชุมชน ในเรื่องของ ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ

1.ปัญหากิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ภายในชุมชน เป็นเรื่องราวที่แฝงอยู่กับ กายภาพชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่ด้วยความเจริญทางเทคโนโลยีทางการก่อสร้าง ความต้องการความสะดวกสบายที่มากขึ้น และรูปแบบชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้กิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่ส่งผลต่อกายภาพชุมชนนั้น ลดความสำคัญ จนกลายเป็นการผสมระหว่างรูปแบบเรือนเก่าที่คุ้นเคย และความสะดวกแบบใหม่ที่เกิดขึ้น

- รูปแบบการวางผังเรือน พบว่า ความเชื่อเรื่องของผีบรรพบุรุษ และการนับถือผีก็ยังมีอยู่ ด้วยข้อบังคับในเรื่องของพื้นที่การสัญจร ทำให้เรือนส่วนใหญ่ยังคงวางตามผังเดิม แต่องค์ประกอบของผังอาจน้อยลงตามความจำเป็นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่นผังเรือน อาจมีการกันห้อง เพื่อเพิ่มความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยในเรือน แต่พื้นที่ส่วนรวมของครอบครัวก็ยังคงมีอยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การผสมกันระหว่างผังเก่าและความต้องการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ไม่มีสิ่งที่เป็นตัวควบคุม หรือกรอบในการกำหนดปัจจัย ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เพื่อคงเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพของชุมชนไว้

- รูปแบบการวางผังชุมชน พบว่า การขยายตัวที่มากขึ้นทำให้เกิดการแออัด พื้นที่ทางกายภาพของชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ เริ่มไม่เด่นชัด และถูกแทนที่ด้วย พื้นที่อยู่อาศัย มากกว่าจะปล่อยให้พื้นที่ว่าง ความค่อยเป็นค่อยไปของการขยายตัวไม่เกิด ปัญหาความแออัดและความไม่เป็นระเบียบจึงเกิดขึ้น เอกลักษณ์ต่างๆ ของชุมชนลดน้อยลงจนแทบจะไม่มี

สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบการวางผังเรือนและผังชุมชนมาจาก

- ความถี่ของกิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อลดน้อยลง ทำให้กายภาพเปลี่ยนไป เพราะพื้นที่ถูกแทนด้วยกิจกรรมอื่นๆ แทนเช่น การตากข้าว ร้านค้า ปลูผัก เป็นต้น
- วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เมื่อคนได้รับการศึกษาและทำงานหลายประเภทมากขึ้น การทำอาชีพเกษตรกรรม ก็จะทำกันเฉพาะคนรุ่นพ่อแม่ การสืบทอดวิถีชีวิตเดิมชุมชนก็ลดน้อยลงตามลำดับเกิดการอาศัยในชุมชนเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อน มิใช่การทำหน้าที่แหล่งทำมาหากินเหมือนอดีต
- การรับเทคโนโลยีและวัฒนธรรมใหม่ๆ ในอดีตจะพึ่งพาธรรมชาติ เพื่อการอยู่อาศัย และทำอาชีพเป็นการยอมรับธรรมชาติ เพื่อให้คนคนในชุมชนอยู่อย่างสบาย แต่ปัจจุบัน เทคโนโลยีบางอย่างสามารถช่วยให้อยู่ได้ด้วยตนเอง มากกว่าที่จะพึ่งธรรมชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นในปัจจุบัน

นอกจากสาเหตุหลักๆ ที่กล่าวมาแล้ว พบว่าอีกปัจจัยก็คือ ความเชื่อความศรัทธา ที่มีต่อ ธรรมชาติและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ความเคารพต่างๆ เริ่มเสื่อมคลาย ทำให้เกิดรูปแบบของผังเรือน และผังชุมชน ที่แตกต่างออกไป จะเห็นได้ชัดจากความต้องการธรรมชาติที่น้อยลง

2. ปัญหาด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อกับการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปส่งผลต่อรูปแบบประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ที่มีมาแต่ใน อดีตที่ถือว่าเป็นกลไกควบคุม การดำเนินชีวิต เช่นประเพณีการดูใจก่อนแต่งงาน เมื่อการดำเนินชีวิต เปลี่ยนไป วิธีการดังกล่าวก็ไม่สามารถตอบสนองรูปแบบชีวิตใหม่ๆ ได้ หากจะเป็นเพียงการทำเพื่อ ความสามัคคีของคนในบ้าน , กลุ่มบ้าน และชุมชนเท่านั้น

ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตมีจุดประสงค์หลักเพื่อ ความสัมพันธ์ของครอบครัว ตั้งแต่เกิดจนตาย ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป คือ ขาด การพัฒนาในการดำรงชีวิต เรื่องของการแก้ปัญหา การสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และความ เอื้ออาทรที่มีต่อกันในครอบครัว เหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันรักษา

3. ปัญหาด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม

นอกจากรูปแบบประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่ทำให้เกิดรูปแบบของการดำเนินชีวิต แต่ การดำเนินชีวิตก็ทำให้เกิดรูปแบบของประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อได้ แต่เมื่อการดำเนินชีวิตแบบ นั้นๆ ไม่เกิดขึ้น ปัญหาการทำกิจกรรมจึงไม่ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิต สาเหตุส่วนใหญ่มาจาก เทคโนโลยีและความสะดวกรวดเร็ว ที่ทำให้รูปแบบกิจกรรมนั้นไม่มีการตอบสนอง ดังนั้นการที่จะรักษา กิจกรรมต้องสามารถตอบสนองวิถีชีวิต และแก้ปัญหาความต้องการของชุมชนได้ การรวมกลุ่มอาชีพ และการรวมกลุ่มกิจกรรมจึงจะเกิดการสืบทอด

4.5.4 ปัญหากฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

1. ปัญหาจากแผนการพัฒนาส่วนท้องถิ่น

ปัญหาจากการพัฒนาด้านต่างๆ ส่งผลกับพื้นที่ของชุมชนเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการ คมนาคมที่ก่อสร้างในชุมชน เพื่อเชื่อมโยงชุมชน แต่ละชุมชนตามเส้นทาง ปักธงชัย- โชคชัย ให้มีการ ติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น โดยการก่อสร้างถนนคอนกรีต ผ่านชุมชน เหล่านี้ เป็นการแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ผัง แม้จะไม่ชัดเจน มากนัก แต่ก็ส่งผลต่อชุมชนทางด้านกายภาพ เช่น ฝุ่น คิว และเสียงรบกวนจาก การสัญจร ของรถที่ผ่านไปมา แม้จะไม่มาก แต่ทำให้พฤติกรรมต่างๆ ของชุมชนก็เปลี่ยนไป เช่น บ้าน บริเวณริมถนนดังกล่าว เกิดการสร้างรั้วถาวรขึ้นมาเป็นส่วนใหญ่ เพื่อป้องกันการรुक้าของรถ และ บุคคลที่สัญจรไปมา นอกจากนี้แล้ว ความเป็นชุมชนและการป้องกันความปลอดภัยของชุมชนก็ลด น้อยลง เนื่องจากเดิมจะมีทางเข้าเพียงทางเดียว ใครเข้ามาในชุมชนก็จะรู้ได้ทันที แต่ปัจจุบัน ชุมชน กลายเป็นเส้นทางสัญจรผ่านระหว่างอำเภอปักธงชัยและอำเภอโชคชัย เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ของจังหวัด และผู้ที่รับผิดชอบ ก็เร่งที่จะพัฒนาในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตนเอง ทำให้การพัฒนาไป ในทางเดียว คือไม่มีการวางแผนร่วมกับฝ่ายอื่นๆ เพื่อวิเคราะห์หาข้อดี และข้อเสียของการพัฒนาการ

พัฒนาในด้านเดียวเห็นได้จาก ถนนภายในชุมชนระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านค่อนข้างจะเป็นถนนที่ได้มาตรฐาน แต่ถนนทางเข้าหมู่บ้านกลับไม่ได้รับการพัฒนา เท่าที่ควร จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ผลของการพัฒนาทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การทำถนนที่สูงกว่าที่อยู่อาศัยของชุมชน ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการระบายน้ำ เป็นต้น

แผนนโยบายของจังหวัดปัจจุบัน ต้องการส่งเสริมให้ชุมชนในจังหวัดมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและเสนอเรื่องราวต่างๆ ภายในท้องถิ่นตนเองที่มีเอกลักษณ์ เพื่อให้ทางจังหวัดจัดทำแผนในการพัฒนา แต่เนื่องจาก ชุมชนยังขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์และความเป็นหนึ่งเดียวกันในการสร้างและส่งเสริมสิ่งที่มีแล้วในชุมชนให้โดดเด่นขึ้นมา ทำให้เกิดภาพที่เห็นในปัจจุบัน คือ ความไม่กลมกลืนกันของภาพลักษณ์ต่างๆ รวมถึงกิจกรรมที่สามารถสานต่อไปเพื่ออนุรักษ์ไว้ในชุมชนต่อไป ดังนั้นกลุ่มองค์กรเอกชน และสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาเรื่องราวในชุมชน น่าจะมีการอธิบายความหมาย เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น มากกว่าจะปล่อยให้ฝ่ายรัฐเป็นฝ่ายพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว

2. ปัญหาทางด้านกฎหมาย

ประกาศกฎกระทรวง เทศบัญญัติ รวมถึงกฎหมายต่างๆ ที่มีผลบังคับใช้เกี่ยวกับที่ดินส่วนใหญ่ และมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมความหนาแน่นของอาคาร โดยเฉพาะอาคารใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้น แต่เนื่องจากกฎหมายบางฉบับไม่ครอบคลุมทำให้เกิดอาคารรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้น แม้ว่าจะอยู่ในกฎข้อบังคับของกฎหมายแล้วก็ตาม ปัญหาต่างๆ ของกฎหมายที่พบกับพื้นที่ชุมชนก็คือ

- ยังไม่มีกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับความกลมกลืน ของสถาปัตยกรรมในชุมชน หรือให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมเหล่านั้นที่มีอยู่
- เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่ทางการเกษตร ทำให้มีผลบังคับใช้ที่ดินได้ แต่เป็นการบังคับใช้มากกว่าที่จะพัฒนาพื้นที่ อาจเป็นเพราะเดิมพื้นที่เป็นเกาะอยู่กลางที่นา การพัฒนาอย่างเดียวก็คือ การทำถนนตัดผ่าน เป็นการขาดความเข้าใจถึงคุณค่าที่แท้จริงของพื้นที่ ทำให้สิ่งที่ปรากฏอยู่ในชุมชน นั้นถูกเทคโนโลยี และสิ่งกระทบภายนอกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร้กฎเกณฑ์

4.5.4 ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

1. ขาดการศึกษาและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การอยู่อาศัยยาวนาน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ ในจังหวัดนครราชสีมา แต่การเก็บข้อมูลของการตั้งถิ่นฐาน และการเชื่อมโยงกับหมู่บ้านอื่น ที่มีความใกล้เคียงกันทางวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีชีวิต ที่น่าจะสามารถเชื่อมโยงกันได้ ถือว่ามีน้อยมาก ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีการศึกษาเรื่องมอญในจังหวัดนครราชสีมาแล้ว แต่การศึกษาต่อในเรื่องของเหตุผลที่มาตั้งที่อยู่อาศัยในแถบอำเภอปักธงชัย และอำเภอโชคชัย จะเป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะของการสอบถาม และบันทึกของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน เท่านั้น และการศึกษาเรื่องเรือนไทย-โคราช ในชุมชน การเก็บข้อมูลต่างๆ เช่น ปีที่สร้าง ช่าง ยังไม่แน่ชัด ระบุการใช้งานยังไม่ได้ ส่วน

ใหญ่แล้วก็จะไม่ทราบถึง เหตุผล และข้อดี-ข้อเสีย ของการสร้างเรือน ทำให้ยังเกิดรูปแบบใหม่ๆ เรือนเก่าๆ ก็ย้ายไปไว้ที่ปลายนา จึงควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนไว้ เพื่อใช้สำหรับศึกษาต่อไปในอนาคต

2. ปัญหาการขาดบุคคลกรผู้ชำนาญในเรื่องต่างๆ

ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ล้วนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ที่ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าอย่างหนึ่งของชุมชน และกำลังจะหมดไป โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และขาดผู้รู้ในการประกอบกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนั้นแล้วอีกสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่พบได้หากเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ก็พบกับสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และเอกลักษณ์ของจังหวัด ซึ่งถือว่ากำลังจะหมดไป ปัญหาของเอกลักษณ์เหล่านี้ก็คือ

- ขาดผู้รู้และเข้าใจในประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ

เนื่องจากประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ล้วนเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในชุมชนตั้งแต่ เรือนนอน จนไปถึงในวัด สิ่งที่แสดงออกมาคือ พื้นที่ที่ปรากฏอยู่ในชุมชน การทำจะกระทำสิ่งต่างๆ ในชุมชนหากขาดผู้ที่เข้าใจในเรื่องของพื้นที่ต่างๆ ที่จำเป็นและสนองต่อกิจกรรมที่เคยมีมาในอดีต อาจจะมีผลทำให้พฤติกรรมและกิจกรรมต่างๆ เปลี่ยนไป ดังนั้นการขยายตัวของชุมชนที่กำลังเกิดขึ้น หากได้รับคำปรึกษาและให้ข้อมูลจากคนเหล่านี้ จะทำให้มีการวางแผนการใช้ที่ดินได้ถูกต้อง ตามรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีการพัฒนาอย่าง

- ขาดช่างฝีมือ

เรือนไท-โคราช เป็นรูปแบบเรือนที่มีการศึกษาถึงวิธีการสร้างและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ไว้แล้ว แต่ปัญหาหลักก็คือ การขาดช่างฝีมือในท้องถิ่นที่เคยทำมาก่อน ทำให้เกิดวัสดุใหม่ๆ มาแทนที่ ซึ่งเป็นวัสดุที่ไม่เข้ากับรูปแบบเดิม ดังนั้น คุณค่าและเอกลักษณ์ของเรือนจึงเปลี่ยนไป และเกิดความไม่กลมกลืนกับวัสดุใหม่ การสืบทอดช่างฝีมือ และการสร้างค่านิยมในการใช้วัสดุในท้องถิ่นถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ ช่างฝีมือ และเอกลักษณ์ของเรือนไท-โคราช นั้นกลับมาได้อย่างสมบูรณ์ หรือเพื่อให้เกิดการซ่อมแซมอาคารได้อย่างถูกต้อง ตามรูปแบบดั้งเดิม หรืออาจทดแทนด้วยวัสดุใหม่ที่มีความแข็งแรงทนทานมากกว่าวัสดุเก่าก็เป็นได้

3. ปัญหาการให้ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์

เนื่องจากชุมชนยังขาดความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์ ทำให้ปัญหาการจัดการและการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน คนในชุมชนยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะไม่รู้จุดประสงค์และไม่เข้าใจว่าทำไปเพื่ออะไร และทำไปทำไม ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงคุณค่าของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญที่ควรคำนึงถึงเป็นอย่างแรก เพราะเมื่อชุมชนให้ความร่วมมือในการบอกข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรม ถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

4.6 สรุปการวิเคราะห์ปัญหาด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านพระเพลิงนั้น เป็นปัญหาทางกายภาพที่ส่งผลมาถึงวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ภายในชุมชนเกิดขึ้น เหล่านี้ ล้วนมาจากการไม่เข้าใจถึงความเป็นชุมชนของตนเองที่มีเอกลักษณ์ และการไม่รวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องสิ่งที่ตนเองมี จึงเป็นการง่ายที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชน เนื่องมาจากปัจจุบันเทคโนโลยี การสื่อสาร และการพัฒนาต่างๆ มีมากและคนในชุมชนก็พร้อมที่จะรับสิ่งเหล่านั้นมาใช้กับชุมชน เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยน สิ่งที่มาตามมาก็คือ รูปแบบการใช้พื้นที่ และกิจกรรมเดิมๆ ที่เคยปฏิบัติ ก็เกิดน้อยลง ปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นมาจากการที่ชุมชนขาดความระวังและเข้าใจในการอนุรักษ์ เมื่อวิเคราะห์ปัญหาด้านต่างๆ พบว่า มีความสำคัญเร่งด่วนดังนี้

1. **ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์** เมื่อชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และระวังในการเสียเอกลักษณ์เหล่านั้นไปแล้ว ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นตัวแทนในการบอกเล่าเรื่องราว หรือเป็นปากเป็นเสียงในเรื่องต่างๆ เช่น ข้อมูลและประวัติชุมชน ความถนัดและความชำนาญเฉพาะด้าน กิจกรรมที่สืบทอดกันมาในอดีต เป็นต้น เพื่อให้เกิดการสืบทอด และดำเนินการฟื้นตัวของชุมชนในการจัดการด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้กับชุมชนในอนาคต
2. **ปัญหาการส่งเสริมของรัฐบาล และภาคเอกชน** ภาครัฐและเอกชน ควรมีการปรึกษาและส่งเสริมแผนพัฒนาต่างๆ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง เพราะเป็นผู้ที่เข้าใจถึงปัญหาต่างๆ หากมีแนวทางการแก้ปัญหา คนในชุมชน จะมีส่วนร่วมในการนำปัญหาเหล่านั้นไปใช้ให้เหมาะสมมากกว่า ภาครัฐและเอกชนควรจะส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษา และความรู้ต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง มากกว่าที่จะพึ่งพารัฐเป็นผู้แนะเพียงฝ่ายเดียว
3. **ปัญหาทางกายภาพ** เนื่องจากเป็นสิ่งที่รับรู้ได้ในทันที ดังนั้น ควรมีการวางแผนในส่วนต่างๆ ของกายภาพที่เกิดขึ้น เช่น
 1. **ปัญหาการระบายน้ำ** ปัญหาการระบายน้ำเป็นปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องที่มีผลให้เกิดการถมบ้านแต่ละให้มีระดับที่สูงกว่าหรือเทียบเท่ากับระดับถนน เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม เนื่องจากระดับของถนนเป็นตัววัดระดับความสูงของชุมชน คือ บ้านที่มีระดับเดียวกับถนนจะไม่เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง และบ้านที่ต่ำกว่าระดับถนนจะเกิดปัญหาดังกล่าว เช่นนี้เป็นผลทำให้เรือนไท-โคราช ไม่สามารถใช้พื้นที่ได้ถุนเรือนได้

4. **ปัญหาของกิจกรรมของชุมชน ในเรื่องของ ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ**
กิจกรรม ของชุมชน เป็นสิ่งที่ตอบสนองวิถีชีวิตของชุมชน ดังนั้น นอกจากจะดำเนินต่อไปแล้ว การสืบทอดด้วยการส่งเสริมให้กระทำทุกปีในงานเทศกาลของชุมชน ก็ถือว่ามี การสืบทอดแล้ว แม้ว่า จะไม่ใช่การกระทำเป็นประจำเหมือนในอดีตก็ตาม เพราะการทำให้เป็นที่รู้จักในงานเทศกาลประจำปี ก็เป็นการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้กับคนรุ่นหลังได้ トラバไตทำงานประจำปียังคงมีอยู่ กิจกรรมเหล่านั้นก็คงจะสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน
5. **ปัญหาทางความสัมพันธ์** เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงคนในหมู่บ้านไว้ด้วยกัน เริ่มจากความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบ้านกับกลุ่มบ้าน ความสัมพันธ์ของชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน เหล่านี้เป็นเสมือน กลไก ที่คอยควบคุม และบังคับทิศทางของชุมชน เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้

แม้ว่ามีการจัดการปัญหาทางด้านกายภาพแล้ว แต่อีกสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงก็คือ การใช้ชีวิตจริงในสิ่งที่กำหนดมาเพราะเป็นหัวใจหลักของการอนุรักษ์ คือต้องให้สามารถใช้งานได้จริง จากพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพราะวิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านพระเพลิง ก็คือ กิจกรรมที่สัมพันธ์กับพื้นที่ และการปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนเอง เมื่อชุมชนจัดการปัญหาและความเข้าใจในชุมชนได้แล้ว การที่จะไปประสานงานหรือขอความร่วมมือกับภาครัฐ ก็จะทำให้การพัฒนาเหล่านั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้ง 2 ฝ่าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย